

УДК [738:39](=161.2):930.2:069(477:100)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.1061>

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ФІГУРНА КЕРАМІКА: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Галина ІВАШКІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

докторка мистецтвознавства, провідна наукова співробітниця,
завідувачка сектором «Центр досліджень українського гончар-
ства»,

Інститут народознавства НАН України,
відділ Музею етнографії та художнього промислу,
відділ народного мистецтва,
проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна,
e-mail: halynaivashkiv@ukr.net

Пластику декору та форми керамічних виробів науковці почали вивчати з другої половини ХІХ ст. — саме тоді виходили друком праці європейських дослідників. Одним із найпомітніших був німецький архітектор і теоретик мистецтва Готфрід Земпер. Мистецтвознавчі розвідки українських науковців, у яких можна знайти хоча б якусь інформацію, що стосується теми цього дослідження, з'являлися спорадично: найбільше у 1920—1930-х рр., а далі орієнтовно з 1990-х рр. і дотепер.

Мета статті — всебічно проаналізувати історіографію та джерельну базу, які будуть основою нових досліджень особливостей пластично-фактурного оздоблення і фігурної кераміки. Таким чином, ставиться завдання ввести у науковий обіг маловідому мистецтвознавчу літературу та часто невідомий архівний матеріал, власні польові матеріали, зібрані під час експедицій і відряджень, відомості з опрацювання музейних та приватних збірок кераміки ХІХ—ХХ ст. тощо.

Об'єктом дослідження є напрацювання українських та зарубіжних вчених про розвиток фігурної кераміки; *предмет дослідження* — виявлення провідних тенденцій осмислення української народної фігурної кераміки.

Методологічною основою дослідження є метод мистецтвознавчого аналізу.

Ключові слова: фігурна кераміка, пластика декору та форми, дослідження, джерельна база, музеї, колекції.

Halyna IVASHKIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

Doctor of Sciences in Art Criticism, Senior Scholar,
Head of the Department «The Centre for Research
of Ukrainian Pottery»,

at the Ethnology Institute of the National Academy
of Sciences of Ukraine,

at the Museum of Ethnography, Arts and Crafts,
Folk Art Department.

1, Svoboda Ave., 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: halynaivashkiv@ukr.net

UKRAINIAN FOLK FIGURE EARTHENWARE: HISTORIOGRAPHY AND THE SOURCES OF RESEARCH

Ukrainian folk figure earthenware as an original type decorative and applied arts functions according to all the general laws by which folk art develops. The analogues of such earthenware can be traced in works made of wood, metal, stone, gypsum, dough and cheese. There are figure-shaped bowls of open and closed type, zoomorphic and anthropomorphic interior items, namely candlesticks, earthenware money boxes, flower pots, ash trays, small plastic items, pipes, music instruments (okaryna) etc. We can see certain features of figure shapes in architectural earthenware, particularly in formative and decorative bricks, roof tiles, some exterior and interior elements of sacral buildings (reliefs, rosettes, roofs, and floor tiles), chimneys etc. The earthenware plays an important role in church space and liturgy as well as calendar (Christmas, Easter etc.) and family (birth, wedding, and burial) rituals and customs of the Ukrainian people.

The aim of the article is to provide a versatile analysis of historiography and sources that can become a basis for new research into specificity of plastic and relief décor as well as figure earthenware. Therefore, we have a task to be the first to research less known art critical literature, often unknown archive materials, the author's own field materials collected during expeditions and trips, data from museum and private collections of earthenware etc. This all gives us the opportunity to introduce a large number of earthenware into Ukrainian art criticism. In particular, we mean items from more than a hundred museums of Ukraine (1993—2019), Poland (National Ethnographic Museum in Warsaw (2005), Ethnographic and National Museums in Krakow (1998, 2002), Castle Museum in Łańcut (2009), Museum of Archaeology and Ethnography in Łódź (2013), Museum of the Lublin Region Countryside in Lublin, 1995, 2005, 2011, 2017 etc), Slovakia (Museum of Folk Architecture and Life in Svidnik, 2014), the Russian Federation (Russian Ethnographic Museum, 2005), China (Museum "Ukraine" in Jinhua, 2016), the USA (Ukrainian Museum in New York, Ukrainian National Museum in Chicago, 2019), over 15 private collections, materials from 9 expeditions and numerous business trips.

The object of research is Ukrainian and foreign scholars' research into the development of figure earthenware; *and the subject of research* is defining dominant tendencies in interpreting Ukrainian folk figure earthenware. *The methodological basis* of the research is the method of art analysis.

Keywords: figure earthenware, plasticity of décor and shape, research, sources, museums, collections.

Вступ. Українська народна фігурна кераміка (глиняні вироби з пластичними рисами) як оригінальний вид декоративно-ужиткового мистецтва функціонує відповідно до загальних законів розвитку народного мистецтва — її аналоги простежуємо на виробих із дерева, металу, каменю, гіпсу, навіть тіста та сиру. У системі композиційних закономірностей кожного з них діють закони традиції, цілісності і тектоніки.

Фігурність виявляється у посуді відкритого і закритого типів, зооморфних і антропоморфних виробих, пов'язаних з інтер'єром — свічниках, скарбонках, підвазонниках, попільничках, пластиці малих форм, люльках, музичних інструментах (окаринах) тощо. Деякі риси фігурних форм простежуємо в архітектурній кераміці, зокрема у формотворчих та оздоблювальних інспіраціях цегли (рельєфні та контррельєфні знаки і написи), дахівки, окремих елементів екстер'єру та інтер'єру сакральних споруд (рельєфів, розеток, голосників, бань-«маківок», плиток на підлогу), димарів тощо. Важливими є й питання ролі керамічних виробів у просторі храму та Літургії, календарних (різдвяних, великодніх та інших) і родинних (родильних, весільних, похоронних) обрядах та звичаях українського народу.

Мета статті — всебічно проаналізувати історіографію та схарактеризувати джерельну базу, які будуть основою нових досліджень особливостей пластично-фактурного оздоблення і фігурної кераміки. Таким чином, ставиться завдання ввести у науковий обіг маловідому мистецтвознавчу літературу та часто невідомий архівний матеріал, власні польові матеріали, зібрані під час експедицій і відряджень, відомості з опрацювання музейних та приватних збірок кераміки ХІХ—ХХ ст. тощо. *Об'єктом дослідження*

Іл. 1. Фрагмент експозиції. Вінницький обласний краєзнавчий музей. Світлина Г. Івашків. 2010 р.

є напрацювання українських та зарубіжних вчених про розвиток фігурної кераміки; *предмет дослідження* — виявлення провідних тенденцій осмислення української народної фігурної кераміки.

Методологічною основою дослідження є метод мистецтвознавчого аналізу.

Основна частина. Пластику декору та форми керамічних виробів науковці почали вивчати з другої половини ХІХ ст. — саме тоді з'явилися праці європейських дослідників. Одним із найпомітніших був німецький архітектор і теоретик мистецтва Готфрід Земпер. Як митець і мистецтвознавець він розглядав «технічні мистецтва» з технічної і стилістичної точок бачення. Німецький вчений вважав, що логіка формотворення тут визначається функціональним призначенням, особливостями матеріалу та прийомами обробки. Найважливішою теоретико-мистецькою працею Земпера є двотомна студія «Стиль у технічних і тектонічних мистецтвах, або Практична естетика» (1860, 1863), яку свого часу називали «епохальною» та «головною теоретичною роботою» у мистецтвознавстві. На відміну від прибічників філософського ідеалізму, Земпер вказав на базове стильове значення матеріалів і техніки, виступав за активізацію ролі кольору у скульптурі та різьбленні по дереву [1, с. 79—84]. Ці міркування визначного теоретика більш як сторічної давнини у своїх наукових студіях стосовно кераміки підтримував і розвивав відомий дослідник народного декоративно-ужиткового мистецтва Михайло Станкевич [2, с. 205—206].

Готфрід Земпер був одним із тих, хто намагався віднайти глибинні зв'язки з культурою минулого, що мало б допомогти створити власну наукову теорію художньої творчості. Це закономірно, оскільки всебічний аналіз генетичної проблеми фігурних концептів неможливий без звернення до їхніх витоків. Саме тому сучасним мистецтвознавцям цікаві наукові статті та повідомлення з розкопок на різних теренах України, в яких ідеться про окремі пластичні наліпи на пам'ятках археологічних культур. Цінними вважаємо праці Софії Березанської, Едуарда Балагурі, Сергія Бібікова і Леоніда Суботіна, Станіслава Братченка, Валентина Даниленка, Юрія Захарука і Дмитра Телегіна, Олега Кандиби, Лариси Крушельницької, Миколи Пелещишина, Михайла Потушняка, Олени Цвек, Володимира Цигилика та інших.

Іл. 2. Таблиця з глиняними виробами з Косова Івано-Франківської обл. [5, табл. 10]

Так, на керамічних знахідках культури лійчасто-го посуду Микола Пелецишин досліджував ліпні візерунки, що нагадують літеру «М» чи роги бика. Автор припустив, що вони можуть бути пов'язані з ритуальною функцією посудин [3, рис. 6 (1)]. Відповідні приклади пам'яток із цього часу знаходимо й у інших виданнях.

Для вивчення пластичних наліпів на кераміці різних періодів культури Трипілья-Кукутені важливими є наукові студії і таблиці Тамари Мовші, Олександра Ситника, Марини Ягодинської, Михайла Сохацького, Олени Черниш та інших учених. Оригінальні думки та спостереження щодо сакрального світу трипільської цивілізації знаходимо у працях Наталії Бурдо. Важливим джерелом для вивчення особливостей окремих пластичних елементів на кераміці цього періоду є унікальне двотомне видання «Енциклопедія трипільської цивілізації» [4] (іл. 1).

Головні принципи моделювання фігурних виробів, пластики малих форм та застосування глиняних пам'яток в обрядах і звичаях українського народу

Іл. 3. Таблиця з глиняними виробами з Галича Івано-Франківської обл. [6, табл. 10]

можна почерпнути з видань другої половини ХІХ ст.: у Львові та Полтаві тоді з'явилися альбоми з багатьма ілюстраціями саме таких оригінальних виробів. Так, в альбомі «Взори промислу домашнього. Вироби з глини селян на Русі (Косів)», який 1882 р. видав Людвіг Вербицький, подано низку свічників, прикрашених глиняними кульками («гудзиками»), калачі, чашу й дзбанки для свяченої води [5, табл. 4—6, 10—11]. В іншому альбомі дослідника «Взори промислу домашнього селян на Русі» (1889 р.) показано особливості рельєфного декору на прикладі виробів із Галича [6, табл. 10] (іл. 2—3).

1882 р. побачив світ альбом Полтавської губернської управи «Мотиви малоросійського орнаменту гончарних изделий», в якому на одній із таблиць поміщено ілюстрації посудини з накривкою і двома вухами, куманця, барана і пишню розмальованих фляндрованими розетками дзбанків, ймовірно, призначених для свяченої води [7, табл. XX] (іл. 4).

1905 р. вийшла стаття Михайла Русова «Гончарство у селі Опошні, у Полтавщині», у якій автор по-

Іл. 4. Таблиця з глиняними виробами з Полтавщини [7, табл. 10]

Іл. 5. Свічник. 1909 р. Фабрика І. Левинського у Львові. Музей етнографії та художнього промислу ІН НАНУ. Світлина Г. Івашків. 2020 р.

дав відомості про бюсти Тараса Шевченка та Миколи Гоголя у виконанні Федора Чирвенка, його «парсунки» з етнографічних типів та «горорізьбу задля «інтелігентної» публіки» [8, с. 41—59].

Альбом, який 1913 р. також видало Полтавське земство, містить вступну статтю, післямову і підписи до ілюстрацій, яких значно більше, ніж у попередніх виданнях Земства. Важливо, що на сторінках альбому наведено цінну інформацію, зокрема про функціональне призначення більшості предметів, а також подано їхні місцеві назви. Так, серед виробів глечики (дзбанки) для свяченої води, куришки (курильниці) для ладану, бочівки для води і горілки [9, рис. 35—50] тощо.

Окремі сакральні та обрядові вироби Івана Баранюка, Олекси Бахматюка, Петра Кошака та інших гончарів схарактеризував в одному з томів «Гудульщини» (1908) відомий дослідник народного мистецтва Володимир Шухевич [10, с. 294—298].

Про глиняні предмети, призначені для церковного облаштування, чи не вперше йшлося у статті Шухевича в газеті «Діло» (1909) про Промислово-Літургійну виставку, яка відбулася у Львові того ж року. Велика заслуга у проведенні виставки та участі в ній українських митців, у виробих яких широко застосовувалися національні елементи у прикрашенні пам'яток українського церковного мистецтва, належить митрополитові Андрею Шептицькому. Ось як писав про цю подію Шухевич: «Звісний нашому загалові патріот і добродій, професор політехніки Іван Левинський виставив бюст митрополита Шептицького, вироби майолікові і теракотові, виконані в його фабриці у Львові. Антипедіум з плиток майолікових, поставники (ліхтарі церковні), вази на квітки звертають на себе увагу своїм викінченням і прегарним народним орнаментом, а поставники попри те і гудульським стилем» [11, с. 1]. За спостереженнями дослідника, всі ці та інші предмети були «неоцінним набутком для церков» [11, с. 1] (іл. 5).

Австрійський етнограф Міхаель Габерляндт досліджував предмети народного мистецтва Східної Галичини, що зберігаються в Етнографічному музеї «Замок Кітзеє» неподалік Відня. Вчений зокрема писав про рельєфний декор і деякі фігурні форми кераміки, згадав про вироби Олекси Бахматюка з Косова, Петра Кошака з Пістиня і Василя Шостопальця з Сокаля [12, с. 108—109].

Окремі керамічні предмети церковного вжитку (свічники, модель церкви, «фігурний посуд» для вина та горілки у вигляді баранів та биків), а також архітектурні деталі храмів, що виготовляли гончарі з Поділля, схарактеризував у своєму дослідженні «Гончарный промысел Подольской губернии» (1916) Олександр Прусевич [13, с. 9—118]. Дослідник звернув увагу на те, що напередодні Великодня гончарі дарували до церков свічники, описав семисвічник із ліпленням декором, який був на Всеросійській виставці 1913 р., зафіксував традиційні форми коминів та «комини з крилами» [13, с. 63, 66] (іл. 6).

У вивченні типології і художніх особливостей фігурних виробів важливими є праці дослідників 1920-х років. Так, характеризуючи бубнівську кераміку, Лідія Шульгина писала, що до «типу фігурного» належить посуд, зроблений на форму тварин — «баранчики», «утки» та на форму людини («панночки») [14, с. 146]. Про «утвори» гончарів Поділля, які робили їх у вигляді «баранів, левів, паній та вершників», згадала й Марія Фріде [15, с. 84]. Євгенія Спаська [16, с. 201—221], Юрій Александрович [17, с. 4—5], Юрій Самарин [18, с. 41] у своїх студіях того часу також подавали цінну інформацію про «ліпні вироби у вигляді церкви», ритуальну та обрядову кераміку гончарів Поділля, зокрема різдвяні поставці на кутю, глечики на мед та свячену воду з Бубнівки тощо. Надії Геппенер у розвідці «Жерденівські гончарі Лавренюки-Полив'яні» (1928) описала баньку з хрестами — її місцеві майстри гончарної справи виготовляли для свяченої води [19, с. 10, 19].

Подорожуючи Чернігівщиною 1926 р., Євгенія Спаська у гончаря старшого покоління з Кролевеця (тепер — Полтавської обл.) Федора Строфуна придбала «старовинного баранчика» і курушку [20, с. 369]. Марія Фріде того ж року писала, що таких виробів у Ніжині вже нема, але їх у цей час продовжували виготовляти майстри Ічні [21, с. 52]. Традиція відродилася лише в 1960-х (Микола Піщенко; Ічня) та 1980-х рр. (Іван Бібик; Олешня).

1939 р. Тадеуш Северин, характеризуючи покутську та гуцульську кераміку, звернув увагу на те, що вироби, виконані без гончарного круга, становлять невелику групу. Це переважно вазони-барани, бички, певні види свічників, пташки, деякі скарбонки тощо. Загалом, покутські гончарі, які були чудовими декораторами — «z krwi i kosci», на його думку, не

Іл. 6. Фрагмент експозиції Навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Світлина Г. Івашків. 2010 р.

мали замилювання до різьбярської праці [22, с. 30]. Виняток дослідник зробив для Василя Шостопальця, якого вважав талановитим «різьбярем», але не дуже вдалим декоратором кераміки. Певні елементи, що стосуються пластики, дослідник обмежував виготовленням вух і пов'язував це із впливами робіт бондарів — прикладом цього для нього були дзбани Петра Кошака [22, с. 31].

Серед форм гончарних виробів із Полтавщини Яків Риженко звернув увагу передусім на хрести, чаші, куришки та свічники [23, с. 22—42]. У 1937 р. у коротких статтях, опублікованих у «Новій хаті», Володимир Січинський писав про «глиняні поставники і трійці на свічки» [24, с. 3] із Прикарпаття, «свічники, «курники» на ладан у формі 1, 3, і 5-банних церков, церковні чаші і хрести [25, с. 5] з Лівобережжя. Січинський зазначав, що для «святочних нагод» гончарі виробляли «спеціальний посуд: поставець для куті, миски на великодній сир, ставчики для свячення пасок, миски на коливо, «пейсаховки» і т. д. Звичайно, що ця «святочна посуда» вибагливішої форми і більш прикрашена, ніж буденна» [26, с. 2]. Дослідник згадав і про «будівельний матеріал, зокрема цеглу, кахлі, дахівку, плитки, маківки для церковних та інших бань, димарі [...], глиняні рури», назвавши їх «технічними виробами» [26, с. 2] (іл. 7—8).

Більше видань про рельєфний декор, скульптуру та фігурну кераміку, яку використовували українці у звичаях та обрядах, з'явилося у другій половині ХХ століття. Так, Пантелеймон Мусієнко опу-

Іл. 7. Фрагмент експозиції Національного музею українського народного декоративного мистецтва. Світлина Г. Івашків. 2007 р.

Іл. 8. Свічники. Кін. XIX ст. Чернігівщина. російський Етнографічний музей (санкт-петербург). Світлина Г. Івашків. 2005 р.

блікував невелику працю «Іван Гончар» (1952) про славного гончаря з Кришинців, який мав «хист тонкого жанриста, талант скульптора-гумориста» [27, с. 5]. Автор простежив пластику майстра від баранячих голівок на накривках до композицій із багатьма фігурами (найбільше — 68 предметів) та сюжетами, зокрема образами та героями байок і казок. Як слушно зазначив П. Мусієнко, своєрідність творчості Гончара полягала «насамперед у глибині ідей, тем, сюжетів його творів, різноманітності художніх форм» [27, с. 28]. І. Гончар — автор унікального свічника-триїди з хрестами та формою куманця в основі (іл. 9).

У невеликій студії Євгенії Дмитрієвої «Мистецтво Опішні» (1952) названо окремі види обрядової кераміки, наприклад, «косу ринку з бортом, що прикриває птицю, яка печеться», та баклажку-куманець із плоским рельєфним декором [28, с. 11]. Дослідниця зауважила, що шийки «більш парадних типів глечиків» гончарі Опішного декорували «рядами концентричних рубчиків-валиків», а для будинку Полтавського губерньського земства спеціально виготовляли «високоякісну поливну» дахівку [28, с. 12, 26]. Майстри Опішного також ліпили іграшки, деякі скульптурки, серед прикладів «Танцююча дівчинка» Терентія Наливайка та «Лев з левенятком» Олександри Селюченко.

У 1959 р. деякі питання рельєфного декору порушила у своїй праці «Народна кераміка західних областей Української РСР XIX—XX ст. Історико-етнографічне дослідження» Катерина Матейко. Дослідниця слушно зазначила, що ліпний орнамент на керамічних виробах із Західної України є не дуже поширеним [29, с. 79]. Справді, вивчення кераміки регіону свідчить, що лише деякі гончарні осередки виробляли кераміку з пластично-фактурним оздобленням та фігурний посуд різного функціонального призначення (Войнилів, Косів, Кути, Пістинь, Коломия, Сасів, Лагодів, Гавареччина, Комарно, Дрогобич, Буданів, Сокаль).

Того ж 1959 р. своє дослідження про народних майстрів Львівщини оприлюднили Ірина Гургула і Софія Чехович. Автори відзначили, що кераміку з фігурними ознаками виробляли в Сокалі (Василь Шостопапець), Гавареччині (Дмитро Вислинський), Шпиколосах (Дмитро Муц) [30, с. 43]. Серед цих виробів дослідниці згадали про калачі («обарінки») — у Гавареччині їх робили теракотовими з пластичними білими півниками всередині, у Шпиколосах калачі були димленими та гладженими по усій поверхні.

Деякі спостереження щодо фігурної кераміки виклав у своїх невеликих працях 1950—1960-х рр. Юрій Лащук. У розвідці «Гуцульська кераміка» він, слідом за Тадеушем Северином, зазначив, що народні майстри Гуцульщини були більше декораторами, аніж скульпторами — пластичні елементи виявляються хіба в «рукоятці та носіку виробів». Лащук звернув увагу на статуетки Павлини Цвілик «Гуцул» і «Гуцулка», які знаходяться в експозиціях та фондах багатьох українських музеїв [31, с. 33]. Міркування щодо архітектурної кераміки, яку виробляли у Коло-

мийській гончарній школі та фабриці Івана Левинського у Львові, дослідник виклав у монографії «Косівська кераміка» (1966) [32, с. 65—69] (іл. 10).

У праці «Українські гончари» (1968) Лащук висловив лише окремі зауваги про фігурну кераміку, назвавши кілька прізвищ гончарів та їхні вироби, зокрема Миколи Піщенка з Ічні як автора посудин у вигляді півня та козла, гончарів з Опішного (Іван Білик, Григорій Кирячок, Василь та Петро Омеляненки, Трохим і Андрій Демченки), Ізюма (Олексій Бутко), Бара, Адамівки та інших. Учений зазначив, що у Цвітному виробляли скульптурки здебільшого у вигляді лева [33, с. 16].

Про деякі особливості рельєфного декору, антропоморфні та зооморфні форми, а також будівельну кераміку йшлося у відповідних розділах шеститомної «Історії українського мистецтва», зокрема статтях Володимира Гончарова, Пантелеймона Мусієнка та Юрія Лащука. Так, у статті В. Гончарова «Художні ремесла» відзначимо цікаві думки про плитки з Галича [34, с. 382, 387—389]. П. Мусієнко писав про рельєфний декор на деяких глиняних виробках XVII—XVIII ст., кераміку того часу в оздобленні храмів та люльки з антропоморфними рисами [35, с. 323, 325, 331]. Ю. Лащук звертав увагу на техніку кілкування на глиняних виробках XV—XVII ст., в результаті якої творилися узорі різної товщини [36, с. 389], згадав про фігурну кераміку XIX—XX ст., зокрема «леви та баранці» Павла Калашника (Хомуць), Олексія Бутка (Ізюм), Якова Падалки (Межирич), майстрів Йовсуга, Макарового Яру (Луганщина), Цвітного (Кіровоградщина) [37, с. 343].

Про появу в Україні, передусім на Наддніпрянщині, фігурного посуду у вигляді левів, баранів, півнів, качок, а також людини йшлося в інформативно насичених та концептуальних працях Лесі Данченко «Народна кераміка Наддніпрянщини» (1969) [38, с. 112—120] та «Народна кераміка Середнього Подніпров'я» (1974) [39, с. 76—78]. Дослідниця слушно зазначила, що такі вироби скоріше всього є наслідуванням форми металевих акваманілів, які упродовж XIII—XVI ст. масово виготовляли майстри Західної Європи. Окремі зразки фігурного посуду датовано XVIII ст., однак пік їхнього розвитку припадав на XIX — початок XX століття (іл. 11—13).

У 1970—1980-х рр. з'явилася друком низка монографій, альбомних видань і статей, в яких проана-

Іл. 9. І. Гончар. Свічник. 1943 р., с. Крищинці Вінницької обл. Вінницький обласний художній музей. Світлина Г. Івашків. 2010 р.

Іл. 10. Фрагмент експозиції Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини. Світлина Г. Івашків. 2009 р.

лізовано окремі предмети фігурної кераміки. Так, у праці «Народна керамічна скульптура Радянської України» (1970) Ірини Сакович глиняні вироби схарактеризовано за хронологічно-тематичним принципом — дослідниця виділила основні типи скульптури, зокрема іграшку та фігурний посуд, і тематичну скульптуру малих форм [40, с. 84]. Джерельна база роботи занадто вузька, оскільки аналіз здійснено на основі глиняних пам'яток із збірок лише

Іл. 11. Полиця з керамікою у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара». Світлина Г. Івашків. 2007 р.

Іл. 12. Фрагмент експозиції Музею декоративно-ужиткового мистецтва Національного історико-етнографічного заповідника Переяслав. Світлина Г. Івашків. 2011 р.

Іл. 13. Галина Івашків і Леся Данченко. Київ. Світлина І. Данченка. 2008 р.

чотирьох музеїв (Санкт-Петербург, Київ, Львів, Полтава).

У 1974 р. Василь Щербак у праці «Сучасна українська майоліка» виокремив три основні групи кераміки: декоративно-ужитковий посуд, скульптуру малих форм та архітектурно-декоративну майоліку. Дослідник розглянув лише глиняні вироби 1960—1970-х рр. у виконанні окремих народних та професійних майстрів, які у той час працювали на підприємствах України [41, с. 56—131].

Того ж 1974 р. побачив світ альбом «Українське народне мистецтво», у якому, окрім кераміки, йшлося і

про художнє скло. У характеристиці глиняних предметів Ю. Лащук акцентував на будівельній кераміці (вставки, плитки, цегла та дахівка), згадав і про герби козацької старшини та панства на стінах Софійського собору у Києві, колегіуму в Чернігові та Молчинському монастирі у Путивлі [42, с. 6—14]. У переліку гончарних виробів дослідник виокремив куришки (домашні кадильниці), «звіроподібні посудини лембики», проте не подав їх мистецтвознавчої характеристики.

1976 р. з'явилася праця Олега Чарновського «Українська народна скульптура», у якій керамічну скульптуру проаналізовано у контексті інших видів мистецтва (різьблення по дереву та скло), а тому аналіз керамічних творів здійснено переважно побіжно [43, с. 56].

Цінна інформація про антропоморфний посуд з Миколаєва (Львівської обл.) є у статтях Миколи Ярослава Гнатіва [44, с. 109] та Юрія Лащука [45, с. 36]: дослідники припускали, що прототипами постатей військових у повен зріст у вигляді дзбанів могли бути українські січові стрільці (іл. 14).

Мистецтвознавці аналізували й зображення у кераміці видатних українців. Так, Ю. Лащук опублікував статтю «Образ Т. Шевченка в українській народній кераміці» [46, с. 86]. Цю тему 2012 р. узагальнила Олена Клименко — «Гончарство і Шевченко» [47, с. 126—129]. На численних прикладах глиняних ви-

робів, що належать до різних типологічних груп, у виконанні народних та професійних митців шевченківську тематику схарактеризувала й авторка цієї статті: йшлося про теракотові, димлені й майолікові вироби, зокрема кахлі, тарілки, полумиски, вази, дзбанки, щілі сервізи, а також керамічні пласти, скульптуру малих форм, у яких образ Шевченка та героїв його творів подано у різних техніках та кольоровій гамі [48, с. 1165—1188; 49, р. 217—225].

Окремі судження про фігурний посуд, зокрема зооморфний та антропоморфний, а також малу скульптуру з Поділля знаходимо у працях Василя Гудака [50, с. 147; 51, с. 418], Лідії Кучугури [52, с. 36—37], Тетяни Пірус [53, с. 56], Лідії Мельничук [54, с. 234, 246], Олени Клименко [55, с. 44—58] та інших дослідників. Певну інформацію про кераміку такого типу з інших регіонів України можна знайти у монографіях та статтях Юрія Лащука (Закарпаття) [56, с. 37], Євгенії Спаської [57, с. 36—41], Лідії Орел (Полісся) [58, с. 78], Миколи Сумцова [59; 60, с. 65], Володимира Бабенка (Слобожанщина) [61, с. 112], Олени Клименко (Міські Млини, Опішне) [62, с. 58—59; 63, с. 43—45], Людмили Сержант (Чернігівщина) [64, с. 159—166] та інших.

Кілька ілюстрацій фігурної кераміки, зокрема з Дибинців, Ічні, Заміхова, Косова, Києва, Опішного, Грабова, Крищинців, помістила в альбомі «Ukrainische Volkskunst» Лесі Данченко [65, tab. 10—12, 15—16, 18, 25, 28, 30—31, 39].

Цінна інформація про фігурну кераміку є і в працях Олександра Тищенка (1983, 1992). Йдеться про амфорки «київського типу» з фігурними вухами, окремі будівельно-конструктивні та архітектурно-декоративні вироби [66, с. 70—75], а також фрагмент керамічного іконостасу церкви в печерах Києво-Печерської лаври та зображення архангелів на барабанах церков XVII—XVIII ст. у Києві та Переяславі [67, с. 33—52, 104—112, 155—168].

Окремі питання джерел і традицій розвитку будівельної кераміки в Україні, її зв'язок з побутовими та декоративно-ужитковими глиняними виробами всебічно висвітлив Олег Кошовий [68].

Про те, що професійні митці вдосконалювали технологічний та мистецький процес, велику увагу надавали фігурним виробам, творчо підходили до своєї справи йдеться у монографії Ореста Голубця «Львівська кераміка» [69]. Дослідник акцентував на творчості

Іл. 14. Антропоморфна посудина. 1910-ті рр. Миколаїв Львівської обл. Збірка Р. і Т. Лозинських. Світлина Г. Івашків. 2014 р.

Тараса Левківа, Романа Петрука, Ярослава Захарчишина, Зиновія Берези, Михайла Гладкого, Ярослава Шеремети, Тараса Драгана, Марії Савки, Івана Фрэнка, Михайла Кордяки, Ольги Безпалків, Ярослави Мотики, Уляни Ярошевич та інших, які творили фігурні образи різноманітної тематики.

Тему зіставлення народного та професійного мистецтва, яка важлива і для цієї статті, в кандидатській дисертації «Гончарные промыслы Украины конца XIX — начала XX веков (исследование организационно-творческих процессов)», окреслив Ростислав Шмагало [70]. Дослідник зауважив, що одна з причин складності вияву взаємовідносин між народним і професійним мистецтвом глини полягає у високому рівні професіоналізму народних майстрів української кераміки, що на практиці нерідко приводить до умовності поділу понять професійного та народного [70, с. 21—22]. Така тема постійно в полі зору вченого — прикладом цього є й стаття в журналі «Образотворче мистецтво» (2021) [71, с. 18—22].

Р. Шмагало слушно підкреслив, що високий рівень майстерності українських гончарів підтверджувався їхньою участю у численних виставках, а наявність нагород та похвальних відгуків свідчила про стійкий

успіх української кераміки на європейському мистецькому ринку [70, с. 18—19]. Закономірно, що невдовзі дослідник разом із Олесем Ногою опублікував монографію «Між сходом і заходом. Кераміка Галичини кінця ХІХ — початку ХХ ст. в контексті міжнародних зв'язків. Контакти і взаємовпливи» [72].

У 1992 р. побачила світ колективна монографія «Декоративно-прикладне мистецтво», у розділах одного з її авторів Михайла Станкевича викладено оригінальні думки щодо пластично-фактурного оздоблення у художній кераміці, схарактеризовано основи композиції і систему композиційних закономірностей [73, с. 77—81; 2, с. 243—261]. 2004 р. учений опублікував вибрані праці «Автентичність мистецтва. Питання теорії пластичних мистецтв» — у збірнику поміщено новаторські статті, що розвивають теоретичні принципи морфології і типології творів, містять думки про закономірності художньої традиції у народному та професійному мистецтві різних епох, своєрідність національного у мистецтві, проблеми теорії дослідження тощо [74].

1993 р. вийшла друком монографія Олеся Пошивайла «Етнографія українського гончарства. Лівобережна Україна», у якій дослідник написав і про глиняні вироби, що використовували в родинній та календарній обрядовості регіону, згадав про цеглярство та виготовлення керамічних труб тощо [75, с. 222—224, 246—266].

Низка досліджень, які висвітлювали різні аспекти теми рельєфного декору, використання й оздоблення зооморфних та антропоморфних глиняних виробів, кераміки, якою українці послуговувалися у звичаях та обрядах, з'явилася і на початку ХХІ століття. Ігор Пошивайло у монографії «Феноменологія гончарства. Семіотико-етнологічні аспекти» (2000) на основі численних прикладів реконструював сакральні функції гончарства у традиційній культурі різних етносів [76]. Автор навів приклади використання кераміки у родинній та культово-релігійній обрядовості Єгипту, Китаю, Африки, Мексики, Перу, Індії, Аргентини, Греції, Ірану тощо.

У монографії Лідії Мельничук «Гончарство Поділля в другій половині ХІХ—ХХ століттях: історико-етнографічне дослідження» висвітлено художньо-стильові особливості гончарних виробів Поділля, порушено окремі питання зооморфності й антропоморфності кераміки та її обрядової функції [77].

Настільною книгою для мистецтвознавців можна вважати дослідження Михайла Селівачова «Лексикон української орнаментики» (іконографія, номінація, стилістика, типологія)» (2005), у якій автор дав глибоку характеристику орнаментики різних видів мистецтва, зокрема й народної кераміки [78, с. 69—83]. Вчений акцентував і на деяких фігурних виробках, головно Остапа Ночовника, пластичні композиції якого «поєднують епічний дух архаїки в трактуванні фігур і барокову експресію наліпних волютоподібних деталей. [...] Фантастичні зооморфні посудини, вигадливі канделябри з гіпертрофованими розтрубами вже своїм виглядом виключають навіть можливість утилітарного застосування» [78, с. 74].

2005 р. з'явилася ґрунтовне дослідження Р. Шмагала «Мистецька освіта в Україні середини ХІХ — середини ХХ ст. Структурування, методологія, художні позиції», в якому висвітлено тенденції та чинники мистецької освіти в Україні та за її межами [79]. На матеріалі численних документів, статистики, періодики, архівів і звітів навчальних закладів, артефактів з музеїв України, а також Відня, Праги, Нью-Йорка, Клівленда, Стемфорда та інших міст, вчений аргументовано довів, що художня освіта розвивалася за кількома напрямками. Дослідник підкреслив важливість зв'язку з музеями, участь у виставках, спілках, об'єднаннях. Автор звернув увагу й на глиняні вироби, зокрема фігурну та обрядову кераміку, яку виробляли учні гончарних шкіл і станцій.

Фігурна кераміка та обрядовий посуд віддавна є у сфері наукових інтересів Галини Івашків, що, зокрема, продемонстровано у монографії та кількох науково-мистецьких виданнях. Відтак, ілюстрації дванадцяти оригінальних фігурних форм посуду проаналізовано і їхні ілюстрації подано в альбомі «Василь Шостопа-лець і кераміка Сокаля» (2007) [80, іл. 204—215]. Йдеться про вироби 1820—1870-х рр. Василя і Олександра Шостопальців, а також невідомих майстрів. Всі ці фігурні предмети розписано кольоровими ангобами та доповнено ритованими написами, інколи з виразним каліграфічним почерком. Окремі види кераміки з пластичними ознаками згадано у монографії «Декор української народної кераміки ХVІ — першої половини ХХ століть» (2007) [81]. Деякі типи глиняних виробів, зокрема обрядові, показано у науково-мистецьких виданнях «Збірка кераміки Петра Лінинського» (2010) [82], «Мальована кераміка Косова і

Пістиня» 2012) [83] та «Мальовані миски Поділля» (2018). Це кераміка, яку використовували в ритуалах Божественної Літургії та обрядах календарних свят, родинних звичаїв українців (чаші, свічники, вази, підвазонники, дзбанки, баньки, миски, тарілки тощо).

Важливі дані про виготовлення фігурного посуду XIX—XX ст. містяться у розділах про гончарство у третьому й четвертому томах «Історії декоративного мистецтва України» (2009, 2011; автори відповідних розділів Олена Клименко, Людмила Сержант, Галина Істоміна) [84, с. 111—164; 85, с. 121—160]. Слушними є їхні міркування про те, що у другій половині XIX ст. з'являються вироби, «створені під впливом фарфору й фаянсу, іноді шляхом переосмислення традиційних форм» [84, с. 118]. Дослідниці всебічно проаналізували функціональне призначення й оздоблення традиційного посуду, зокрема акцентували на великих макітрах (Дибинці, Малі Будища), згадали про «гусятниці», «поросятниці», посудини для напоїв, зооморфні та антропоморфні вироби, діяльність майстрів у різних регіонах України тощо. У полі зору авторів оригінальні форми Остапа Ночовника (Міські Млини), прикрашені ліпленням, зооморфні вироби гончарів Опішного, твори Олександра Ганжі, вироби з зооморфними та антропоморфними рисами гончарів з Адамівки, Ічні, Ніжина тощо.

Пластику окремих рельєфних форм у димленій кераміці XIX — другої половини XX ст. у монографії «Українська димлена кераміка XIX — початку XXI ст. Історія. Типологія. Художні особливості» розглянула Романа Мотиль [86, с. 158—163], проаналізувавши головні глиняні вироби майстрів гончарної справи з Гавареччини (Василь Архимович, Мар'ян Бакусеви́ч) та Шпиколос (Дмитро Муц). Дослідниця слушно зазначила, що наслідуючи деякі орнаменти з фаянсових та порцелянових виробів промислового виробництва, «народні умільці творчо переосмислювали декоративні мотиви й вони набували нового та оригінального звучання» [86, с. 15]. Нечисленність зображень птахів, тварин і людей на керамічних виробах авторка пояснила утилітарністю димлених виробів.

Важливим і дотепер маловивченим є питання ролі та значення кераміки церковного вжитку, адже, на думку Р. Шмагала, «насадження атеїстичного світогляду привело майже до повного нівелювання релігійно-обрядових функцій як у народній, так і в професійній кераміці, що проявлялося у припи-

ненні існування цілого ряду форм та декоративно-орнаментальних схем» [87, с. 81].

В умовах довголітнього панування марксистсько-ленінської ідеології та атеїзму чимало предметів сакрального мистецтва, в тому числі й церковного посуду, було знищено. Зрозуміло, що відповідними були й рівень та спрямованість наукових досліджень у цій ділянці. Водночас, як слушно зазначала Софія Боньковська, окремі наукові праці Павла Жолтовського [88—90] і Марка Петренка [91] про твори металопластики (хрести, дзвони, потирі, диски, дарохранильниці, панікадила тощо) й дотепер залишаються «методологічним підґрунтям для сучасних дослідників церковного декоративно-ужиткового мистецтва», хоча ці вчені «не мали змоги вповні розкрити функції церковного посуду в контексті літургійної обрядовості чи символічно-образного тлумачення євхаристійного канону» [92, с. 35—50].

Отож, коли у дослідженнях українських науковців останніх десятиріч всебічно схарактеризовано інтер'єр церкви [93, с. 71—84], а також культові й обрядові предмети, виготовлені з дерева, тканини та металу (роботи Ярослава Тараса [94; 95], Михайла Станкевича [96, с. 231—323], Романа Одрехівського [97], Олега Болюка [98, с. 240—290], Тетяни Кари-Васильєвої [99], Олени Никорак [100], Софії Боньковської [101, с. 487—507]), то про функціональне призначення керамічних виробів в облаштуванні храму йдеться лише у кількох статтях.

Наукові праці з аналізом предметів церковного вжитку (не тільки з глини) почали з'являтися лише в 1990-х рр., коли було відновлено державну незалежність України, легалізовано греко-католицьку та автокефальну церкви, осмислено релігійну політику. У розвідці Р. Шмагала «Сакральна функція в українській кераміці XIX — початку XX століть» чи не вперше було цілісно схарактеризовано глиняні вироби релігійного спрямування або з релігійно-обрядовою функцією. Вчений зокрема зазначив: «Серед них кахлі та керамічні плитки для оздоблення інтер'єрів та екстер'єрів храмів, церковні ліхтарі (поставники), свічники, курильниці, панікадила, посуд для свяченої води, миски для куті, пасківники (великодні керамічні кошечки), керамічні писанки, настінні, напрестольні та ручні хрести, фігурки святих і Спасителя» [87, с. 78].

Так, свічники виготовляли з різних матеріалів, зокрема золота, срібла, бронзи, олова, латуні, залі-

за, дерева, рідше каменю, скла та глини. Українські дерев'яні свічники докладно вивчали Микола Моздир [102] і М. Станкевич [96, с. 300—311], металеві П. Жолтовський [90, с. 83—87] і С. Боньковська та М. Станкевич [103, с. 215]. Про керамічні свічники є лише декілька публікацій — статті Галини Мезенцевої про невеликі побутові предмети давньоруського часу [104, с. 72—77] та Л. Шульгиної про каганці [105, с. 52—68]. Окремі згадки про глиняні свічники знаходимо у дослідженнях О. Тищенко [67, с. 40—42], К. Матейко [29, с. 58—59], Михайла Фіголя [106, с. 208], Ю. Лашука [107, с. 14; 108, с. 52—53, 72—73, 90—92], М. Станкевича [109, с. 84], О. Пошивайла [75, с. 216—218], Олега Слободяна [110, с. 41—42], Агнії Колупаєвої [111, с. 252—254], Г. Івашків [112, с. 69—78; 113, с. 653—659; 83, с. 28—29, 364—381; 114, с. 93—108], Марії Маркович [115, с. 113—122; 116, с. 724—729; 117, с. 97—108; 118, с. 91—98] та інших науковців. Авторка цієї статті у 2012 р. вперше системно проаналізувала низку унікальних свічників на підлогу [119, с. 79—94].

Спостереження над функціями й декором кераміки сакрального й обрядового призначення наявні в монографіях та окремих статтях Р. Шмагала [87, с. 77—82], О. Пошивайла [75, с. 246—266], О. Ноги [120, с. 71—75], І. Пошивайла [76, с. 235—258], Фаїни Петрякової [121, с. 336—342], Г. Івашків [122, с. 116; 123, с. 78—84; 81, с. 382—389; 124, с. 97—105; 125, с. 702—709; 126, с. 15—21; 127, с. 451—456; 128, с. 191—196; 129, с. 497—516], А. Колупаєвої [111, с. 231—256; 130, с. 84—97; 131, с. 321—330; 132, с. 401—417; 133, с. 467—496] та інших дослідників.

Про звичаї та обряди гуцулів, зокрема весільні та похоронні, свого часу писали Раймунд Фрідріх Кайндль [134, с. 30, 173], Володимир Шухевич [135] та інші дослідники [136, с. 471—480; 137, с. 406—415; 138, с. 187—194; 139, с. 148—157; 140, р. 85—101], які інколи звертали увагу й на роль у них глиняного посуду Певну інформацію про особливості ритуалу биття посуду можна почерпнути з праць Олександра Потєбні [141, с. 146; 142], Катерини Грушевської [143], В. Бабенка [61, с. 112], записів священнослужителів [144, с. 294—312; 145, с. 337—371], інших культурних діячів [146, с. 19—46; 147; 148, с. 86—107].

Інформацію довідкового характеру подають словники [149; 150], певний ілюстративний матеріал української кераміки та інших країн світу є у виданнях Міхаеля Габерляндта [12], Хельмута-Теодора Боссерта [151] та багатьох інших. Інформація для порівняльного аналізу особливостей пластичного декору, форм фігурних виробів та функції кераміки у просторі храму й обрядах та звичаях міститься у наукових працях учених з Болгарії, Грузії, Італії [152], Молдови [153], Німеччини, Польщі [154; 155, с. 467—485; 156; 157], Румунії, Сербії [158], Словаччини [159; 160], Угорщини [161], Чехії та інших країн.

Важливими є матеріали наукових архівних фондів рукописів і фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, архіву Інституту народознавства НАН України та Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Інвентарні книги та уніфіковані паспорти про музейні пам'ятки.

Так, в Інвентарних книгах Музею НТШ містяться докладні записи про збирачів кераміки, подаються назви предметів, відомості про автора, вказівки на те, де виявлено виріб, інколи зазначено і його функціональне призначення — колишнє і теперішнє. Прикладом може бути запис про двійнята (два однакові горщики, зазвичай спарені між собою округлою ручкою зверху), які були призначені для носіння їжі в поле. Однак, як зазначив дарувальник о. Бутера (запис в Інвентарній книзі № VII за 1933 р.), «нині вже не вживані в буденному життю, лише при родинах — куми несуть їсти родильниці в двійнятах». У зв'язку із соціально-економічними змінами, зокрема високими податками на заняття гончарним промислом та широким запровадженням металевого посуду, спостерігаємо поступове згасання гончарних осередків, а глиняні вироби втрачали своє первинне значення у побуті.

В Інвентарній книзі № IV Музею НТШ під 1929 р. є докладна інформація про ручний хрест з Розп'яттям початку ХХ ст. роботи гончарів з Глинська — предмет «лежав на гробі». До музею його подарував відомий український історик Іван Крип'якевич.

Інформативно насиченим є також запис (Інвентарна книга № V під 1931 р.) від дєкана Михайла Дороцького з Потелича, який подарував до Музею НТШ дві однакові вази «з барельєфними ангеліками і квітками» — ці предмети колись знаходилися у місцевій церкві Богородиці, що «на великім пе-

редмістю». Зазначимо, що така повна характеристика пам'яток у музейних документах трапляється нечасто — це, насамперед, залежало від сумлінності збирача та музейного співробітника, що її вносив на сторінки книг.

Цінними є й довідники чи статті про фондові колекції кераміки в тому чи іншому музеї. Показовою можна назвати статтю довголітнього охоронця фонду народної кераміки у Музеї етнографії та художнього промислу (далі — МЕХП) та скрупульозного науковця Катерини Матейко «Українська народна кераміка» [29, с. 23—46]. Важлива інформація про фондові колекції народної кераміки міститься у статтях наукових співробітників багатьох музеїв [162; 163, с. 33—34]. Цікаві факти про колекції української кераміки, зокрема й фігурної, у фондах російського Етнографічного музею можна почерпнути із каталогу збірки цієї установи, виданому у 1983 р. — зазначено час, імена збирачів, назви предметів, населених пунктів і авторів. Потрібним джерелом є й численні каталоги виставок, які в різний час відбувалися в Україні та за кордоном.

Основні джерела дослідження народної фігурної кераміки — це насамперед фондові колекції більше ста музеїв України різного підпорядкування та спрямування (обласні, районні, міські, сільські; краєзнавчі, художні, художньо-меморіальні, скансени, літературно-меморіальні музеї; науково-навчальні лабораторії при вищих навчальних закладах тощо) — Батурин, Вишнівець, Вінниця, Глухів, Дніпро, Жовква, Збараж, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Коломия, Косів, Кременець, Львів, Миргород, Ніжин, Одеса, Опішне, Острог, Переяслав, Рогатин, Суми, Тернопіль, Ужгород, Хуст, Черкаси, Чернівці, Чернігів, Шостка тощо. Окрім того, опрацьовано зібрання глиняних виробів у музеях, світлицях та народознавчих кімнатах у сільських бібліотеках, клубах, школах під час дев'яти експедицій та численних відряджень авторки (іл. 15—19).

Унікальною джерельною базою є збірка кераміки Петра Лінинського, в якій, крім кахель, є зразки церковно-обрядової кераміки: свічники, вази, плитка на підлогу тощо. 17 січня 2002 р. Лінинський урочисто передав свою колекцію (1299 предметів) до МЕХП. Важливими є записи збирача про місце придбання виробів, «у якому вони були сусідстві», автора, час виконання, функціональне призначення.

Скрупульозну фіксацію цих важливих фактів авторка цієї статті здійснювала упродовж 1999—2003 рр. на персональних виставках (1999 р., Львівська національна галерея мистецтв імені Бориса Возницького; 2002 р., МЕХП) та в помешканні збирача (сmt Брюховичі).

Раритетні зразки української кераміки зберігаються у багатьох країнах світу, а тому важливо було також їх опрацювати і ввести у науковий обіг. Зазначу, що українські глиняні пам'ятки є в музеях Польщі — Варшава, Влодава, Жешув, Краків, Ланцут, Лодзь, Перемишль, Сянок; Словаччини — Свидник; Росії — Санкт-Петербург; Сполучених Штатів Америки — Нью-Йорк, Чикаго; Китаю — Цзіньхуа тощо. Цікаво, що в результаті відрядження до Китаю авторка дослідження з'ясувала, що при Чжедзянському університеті (м. Цзіньхуа) функціонує музей «Україна», у збірці якого, окрім традиційного глиняного посуду, є кілька фігурних виробів (іл. 20—22).

Пошукова робота у Шанхаї була пов'язана із вивченням місцевої кераміки для аналогії з українською. Відтак проаналізовано збірки музеїв у Пекіні (Національний художній музей, 2015), Шанхаї (Шанхайський музей Шанхая, Музей історії міста Шанхая, 2015—2018), Сіані (Історичний музей, Музей теракотової армії, 2018) тощо.

Упродовж 2015—2018 рр. польові дослідження авторки під час кількох відряджень були також пов'язані з пошуком дахівки із одно- двоповерхових житлових будинків Шанхая 1920—1930-хх рр., які зі зведенням нових міських висоток активно руйнували китайські будівельники. Матеріалом для по-

Іл. 15. Фрагмент експозиції Національного музею історії України. 2008 р. Світлина Г. Івашків

Іл. 16. Фрагмент експозиції Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького. Світлина Г. Івашків. 2008 р.

Іл. 17. Фрагмент експозиції Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Світлина Г. Івашків. 2015 р.

Іл. 18. Фрагмент експозиції Національного українського музею в Чикаго (США). Світлина Г. Івашків. 2019 р.

Іл. 19. Галина Івашків і гончар Іван Ребрик. Вільхівка Закарпатської обл. Світлина О. Федорчук. 2002 р.

Іл. 20. Галина Івашків і співробітниці Національного музею у Кракові (Польща; Марта і Божена Костух). 2002 р.

Іл. 21. Галина Івашків і співробітниці Державного Етнографічного музею у Варшаві (Польща; Едвард Копровскі і Станіслав Руд). 2005 р.

рівняльного аналізу були також керамічні пам'ятки з Австрії, Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини, Німеччини, Японії тощо (іл. 23—24).

Окремі види фігурної кераміки знаходяться у приватних колекціях Львова (Роксоляна і Тарас Лозин-

ські, Іван Гречко, Андрій Цибко, Олексій Валько, Оксана Комарянська, Ярослав Мотика, Володимир Лобода, Роман Антонюк, Роман Зілінко, Юрій Юркевич, Анатолій Недільський), Києва (Леся Данченко, Георгій Чирвенко), Коломиї (Катерина Каркадим, Тарас Курман), Заболотова (Роман Білик), Покинич Львівської обл. (Богдан Васик) та інших.

Цінними є матеріали польових досліджень та відряджень, які автор здійснювала упродовж багатьох років у різні регіони України. Це експедиції: на Волинь (1994 р., Рівненська, Хмельницька, Тернопільська обл.); Полтавську, Кіровоградську і Черкаську обл. (1995 р.); Львівську обл. (1998 р., 2005 р., Старосамбірський р-н); Бойківщину (2001 р.); Черкаську обл. (2010 р., Золотоніський р-н); Івано-Франківську обл. (2012 р., Рогатинський р-н); Покуття (2013 р., Коломийський і Городоцький р-ни Івано-Франківської обл.); Покуття (2014 р., Тлумачький і Тисменицький р-ни Івано-Франківської обл.). Результати експедицій документально оформлено в Архіві Інституту народознавства НАН України (ф. 1, оп. 2, од. зб. 474, 475, 482, 486, 529, 605 а, 679, 738).

Висновки. Отож, у статті проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження — від «головної теоретичної роботи» Г. Земпера до сучасних мистецтвознавчих студій. Важливо було виявити витoki пластичного декору та фігурних форм, тому виправданним є звернення у роботі до праць археологів, етнологів, фольклористів, філософів та релігієзнавців.

Мистецтвознавчі розвідки, у яких можна знайти хоча б якусь інформацію, що стосується цієї теми, з'являлися спорадично: найбільше у 1920—1930-х рр., а далі орієнтовно з 1990-х рр. і дотепер. У науковий дискурс українського мистецтвознавства потрібно ввести велику групу керамічних виробів з виразними пластичними рисами декору та форми з більш, ніж ста музеїв України, Польщі Словаччини, російської федерації, Китаю, Сполучених Штатів Америки, більше п'ятнадцяти приватних збірок, матеріалів експедицій та численних відряджень, які стали вагомою джерельною базою дослідження.

1. Оршанський Л.В., Силко Р.М. *Готфрід Земпер та художньо-промислова освіта Західної Європи й України*. Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. С. 79—84. 281 с.

Іл. 22. Галина Івашків і директорка Українського музею у Нью-Йорку Марія Шуст. 2019 р.

Іл. 23. Фрагмент експозиції Шанхайського музею у Шанхаї (Китай). Світлина Г. Івашків. 2015 р.

Іл. 24. Фрагмент експозиції Музею теракотової армії у Сіані (Китай). Світлина Г. Івашків. 2018 р.

2. Станкевич М. Система композиційних закономірностей. В: Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. *Декоративно-прикладне мистецтво*. Львів: Світ, 1992. С. 243—261.
3. Пелешишин М.А. *З історії давнього населення Північного Прикарпаття і Західної Волині*. Львів, 1996. 78 с.
4. *Енциклопедія Трипільської цивілізації*. Голова редкол. Л.М. Новохатько. Київ: Укрполіграфмедіа, 2004. Т. 1. Кн. 1. 704 с.; Т. 1. Кн. 2. 319 с.; Т. 2. 655 с.
5. [Вербицький Л.]. *Взори промислу домашнього. Вироби з глини селян на Русі (Косів)*. Львів, 1882. Серія V. 54 с.
6. Вербицький Л. *Взори промислу домашнього селян на Русі*. Львів, 1889. Серія IX. 27 с.
7. [Зайкевич А.Е.]. *Мотивы малороссийского орнамента гончарных изделий*. Полтава: Типография Л. Фришберга, 1882. 76 с.
8. Русов М. Гончарство у селі Опішні, у Полтавщині. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів: Видання етнографічної комісії. 1905. Т. VI. С. 41—59.
9. *Украинское народное творчество. Серия VI: Гончарные изделия. Главнейшие формы*. Полтава: Издание Кустарного склада Полтавского губернского земства, 1913. Вып. 1: *Типы украинской гончарной посуды*. 28 с.
10. Шухевич В. *Гуцульщина: у 5 ч.* Львів: Накладом НТШ, 1901. Ч. 2. С. 145—320 (Матеріали до українсько-руської етнології. Т. IV).
11. Шухевич В. Участь русинів у Промислово-Літургічній виставі. *Діло*. 1909. 17 липня.
12. Haberlandt M. *Österreichische Volkskunst aus den sammlungen des muzeums für osterrei chische volkskunde in Wien*. Wien: Verlag der K.K. Hof Kunstanstalt J. Lowy in Wien, 1911. 164 р.
13. Прусевич А. *Гончарный промысел в Подольской губернии*. В: Кустарные промыслы Подольской губернии. Киев: Типо-Литография «С.В. Кульженко», 1916. С. 9—118.
14. Шульгина Л. Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі. *Матеріали до етнології*. Київ: З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, 1929. Вип. 2. С. 111—200.
15. Фриде М. Форма й орнамент посуду з Поділля. *Науковий збірник Ленінградського товариства дослідників української історії, письменства та мови*. Київ: з друкарні Української Академії наук, 1928. Т. 1. С. 81—92.
16. Спаська Є. Орнамент бубнівського посуду. *Матеріали до етнології*. Київ, 1929. Т. 2. С. 201—223.
17. Александрович Ю. Бубнівське гончарство. *Побут. Періодичний орган Всеукраїнського етнографічного товариства*. Київ, 1929. Ч. 4—5. С. 1—5.
18. Самарин Ю.А. *Подольские гончары*. Москва, 1929. 44 с. + X табл.
19. Геппенер Н. *Жерденівські ганчарі Лавренюки-Полив'яні*. Київ: Вид. Київського краевого сіль-госп. музею та П. П. П. виставки, 1928. 28 с. 3 табл.
20. Спаська Є. Подорожі по Чернігівщині; уривки з щоденників, рр. 1921—1926, головним чином про ганчарство чернігівське. *Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994*. Опішне: Українське Народознавство, 1995. Кн. 2. С. 337—373.
21. Фриде М. Гончарство на юге Черниговщины. *Материалы по этнографии*. Ленинград: Издание государственного Русского Музея, 1926. Т. III. Вып. I. С. 45—58.
22. Seweryn T. *Pokucka majolika ludowa*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1929. 106 s.
23. Риженко Я. *Форми гончарних виробів Полтавщини. Науковий збірник Харківської науково-дослідної катедри історії української культури ім. акад. Д.І. Багалія*. Харків: Державне вид-во України, 1930. Том IX. *Праці етнографічно-етнологічної секції*. С. 22—42.
24. Січинський В. Гончарство в околиці Карпат. *Нова хата*. 1937. Ч. 7. С. 3.
25. Січинський В. Гончарство Лівобережжя. *Нова хата*. 1937. Ч. 8. С. 5.
26. Січинський В. Українська народна кераміка. *Нова хата*. 1937. Ч. 2. С. 2.
27. Мусієнко П.Н. *Іван Гончар*. Загальна ред. Н.Д. Манучарової. Київ: Видавництво Академії архітектури Української РСР, 1952. 28 с.
28. Дмитрієва Є.М. *Мистецтво Опішні*. Загальна ред. Н.Д. Манучарової. Київ: Видавництво Академії архітектури Української РСР, 1952. 50 с.: [9] іл.
29. Матейко К.І. *Народна кераміка західних областей Української РСР XIX—XX ст.: історико-етнографічне дослідження*. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1959. 107 с.
30. Гургула І., Чехович С. *Народні майстри*. Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1959. 50 с.: 17 іл.
31. Лашук Ю.П. *Гуцульська кераміка*. Київ: Державне вид-во літератури з будівництва і архітектури УРСР, 1956. 82 с.
32. Лашук Ю.П. *Косівська кераміка*. Київ: Мистецтво, 1966. 98 с.
33. Лашук Ю.П. *Українські ганчарі*. Київ: Тов-во культурних зв'язків з українцями за кордоном УРСР, 1968. 40 с.
34. Гончаров В.К. *Художні ремесла*. В: *Історія українського мистецтва: у 6-ти т. Т. 1: Мистецтво найдавніших часів та епохи Київської Русі*. Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1966. С. 357—392.
35. Мусієнко П.Н. *Кераміка. Історія українського мистецтва: у 6-ти т.* Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1968. Т. 3. *Мистецтво другої половини XVII—XVIII століття*. С. 322—335.
36. Лашук Ю.П. *Кераміка. Історія українського мистецтва: у 6-ти т.* Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1967. Т. 2.

- Мистецтво XIV — першої половини XVII століття. С. 389—399.
37. Лащук Ю.П. Кераміка. *Історія українського мистецтва*: у 6 т. Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1970. Т. 4. Кн. 2: *Мистецтво другої половини XIX—XX століття*. С. 340—350.
  38. Данченко Л. *Народна кераміка Наддніпрянщини*. Київ: Мистецтво, 1969. 139 с.
  39. Данченко Л. *Народна кераміка Середнього Придніпров'я*. Київ: Мистецтво, 1974. 192 с.
  40. Сакович І.В. *Народна керамічна скульптура Радянської України*. Київ: Наукова думка, 1970. 87 с.
  41. Щербак В. *Сучасна українська майоліка*. Київ: Наукова думка, 1974. 192 с.
  42. Лащук Ю.П. Українська народна кераміка. *Українське народне мистецтво. Кераміка і скло*. Керівники колективу упорядників: по розділу «Кераміка» Ю.П. Лащук; по розділу «Скло» В.Ф. Рожанківський. Київ: Мистецтво, 1974. С. 6—14.
  43. Чарновський О. *Українська народна скульптура*. Львів: Вид-во при Львівському державному університеті «Вища школа», 1976. 144 с.
  44. Гнатів М. Червоні коні. *Жовтень*, 1977. № 8. С. 106—113.
  45. Лащук Ю. Мистецтво бойківської кераміки. *Народна творчість та етнографія*. 1989. № 1. С. 36—42.
  46. Лащук Ю. Образ Т.Г. Шевченка в українській народній кераміці. *Народна творчість та етнографія*. 1961. № 1. С. 86—88.
  47. Клименко О. Гончарство і Шевченко. В: *Шевченківська енциклопедія*: в 6 т. Голова редкол. М.Г. Жулинський. Київ: Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка, 2012. Т. 2. С. 126—129.
  48. Івашків Г. Шевченкіана в українській кераміці XIX — початку XXI століття. *Народознавчі зошити*. 2014. № 6. С. 1165—1188.
  49. Ivashkiv H. Painted and relief earthenware with the images of Taras Shevchenko and characters of his works. *Interdisciplinary approaches to Russian, eastern European and central Asian studies*. Beijing: China Business Press, 2021. P. 217—225.
  50. Гудак В.А. Творчість гончарів міста Бара. *Українське мистецтвознавство*. Київ: Наукова думка, 1974. Вип. 6. С. 146—150.
  51. Гудак В.А. Кераміка. *Поділля: історико-етнографічне дослідження*. Київ: Доля, 1994. С. 413—425.
  52. Кучугура Л.І. Дещо про обрядову кераміку Поділля. *Проблеми етнографії, фольклору і соціальної географії Поділля*. Кам'янець-Подільський, 1992. С. 36—37.
  53. Пірус Т.П. Гончарі села Рахни Лісові (минуле і теперішнє). *Етнографія Поділля: Доповіді наукової конференції*. Ч. 2. Вінниця, 1992. С. 54—58.
  54. Мельничук Л. *Гончарство Поділля в другій половині XIX—XX століття: історико-етнографічне дослідження*. Київ: Унісерв, 2004. 349 с.
  55. Клименко О. Осередки подільської кераміки в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва. *Музеї народного мистецтва та національна культура. Збірник наукових праць за ред. д-ра мистецтвознавства М.Р. Селівачова*. Київ: Златограф, 2006. С. 44—58.
  56. Лащук Ю. *Закарпатська народна кераміка*. Ужгород: Закарпатське обласне книжково-газетне видавництво, 1960. 60 с.
  57. Спаська Є. Глечик з хрестиком (Етюд з циклу «Чернігівське гончарство»). *Матеріали до етнології й антропології*. Львів: З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, 1929. Т. XXI—XXII. Ч. 1. С. 36—41.
  58. Орел Л. Гончарство Правобережного Полісся. *Народна творчість та етнографія*. 1991. № 4. С. 75—82.
  59. Сумцов Н.Ф. *Очерки народного быта: из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии*. Харьков: Типо-Литография «Печатное дело», 1902. 57 с.
  60. Сумцов М.Ф. *Слобожане. Історико-етнографічна розвідка*. Харків: Акта, 2002. 230 с.
  61. Бабенко В.А. *Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края*. Екатеринослав: Типография губернского земства, 1905. 142 с.
  62. Клименко О. Остап Ночовник. *Народне мистецтво*. 1999. № 1—2. С. 58—59.
  63. Клименко О. Гончарі кінця XIX — початку XX ст. (Інноваційний напрямок). *Народне мистецтво*. 1999. № 3—4. С. 43—45.
  64. Сержант Л. Кераміка Чернігівщини у зібранні Музею українського народного декоративного мистецтва. *Музейна справа та музейна політика в Україні XX ст.: збірник наукових праць за ред. д-ра мист. М. Селівачова*. Київ: Златограф, 2004. С. 159—166.
  65. Dantschenko L. *Ukrainische Volkskunst*. Leningrad: Aurora; Kunstverlag, 1982. 116 s.
  66. Тищенко О. Р. *Декоративно-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності (I ст. до н. е. — середина XIII ст. н. е.)*. Київ: Вища школа, 1983. 110 с.
  67. Тищенко О.Р. *Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII—XVIII ст.)*. Київ: Либідь, 1992. 192 с.
  68. Кошовий О.П. *Будівельна кераміка України*. Київ: Наукова думка, 1988. 136 с.
  69. Голубець О.М. *Львівська кераміка*. Київ: Наукова думка, 1991. 120 с.
  70. Шмагало Р.Т. *Гончарные промыслы Украины конца XIX — начала XX веков (исследование организационно-творческих процессов)*. Автореф. дис. канд. Искусствоведения; Московское высшее художественно-промышленное училище (б. Строгановское), Москва, 1992. 26 с.
  71. Шмагало Р. Чи ужиткове сучасне декоративно-ужиткове мистецтво (з нагоди двох ювілеїв)? *Образотворче мистецтво*. 2021. № 1. С. 18—22.

72. Нога О., Шмагало Р. *Між сходом і заходом. Кераміка Галичини кінця XIX — початку XX ст. в контексті міжнародних зв'язків. Контакти і взаємовпливи*. Львів: Логос, 1994. 120 с.
73. Станкевич М. *Художня кераміка*. В: Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. *Декоративно-прикладне мистецтво*. Львів: Світ, 1992. С. 77—85.
74. Станкевич М. *Автентичність мистецтва*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. 192 с.
75. Пошивайло О.М. *Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна*. Київ: Молодь, 1993. 408 с.
76. Пошивайло І. *Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти*. Опішне: Українське народознавство, 2000. 432 с.
77. Мельничук Л. *Гончарство Поділля в другій половині XIX—XX століття: історико-етнографічне дослідження*. Київ: Унісерв, 2004. 349 с.
78. Селівачов М. *Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)*. Київ: Ант, 2005. 400 с.
79. Шмагало Р. *Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції*. Львів: Українські технології, 2005. 528 с.
80. *Василь Шостопалець і кераміка Сокаля*. Автор концепції і текстів Г. Івашків. Львів: Інститут народознавства НАН України; Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2007. 136 с.
81. Івашків Г. *Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 544 с.
82. Івашків Г. *Збірка кераміки Петра Лінинського. Науково-мистецьке видання*. Львів, 2010. 280 с.
83. *Мальована кераміка Косова та Пістиня XIX — початку XX століть*. Авт. вст. ст. Г. Івашків. Упорядники Г. Івашків, Т. Лозинський. Львів: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2012. 408 с.
84. Клименко О., Сержант Л., Істоміна Г. *Гончарство. Історія декоративного мистецтва України*. Т. 3. *Мистецтво XIX століття*. Київ, 2009. С. 111—164.
85. Клименко О., Сержант Л., Істоміна Г. *Гончарство. Історія декоративного мистецтва України*. Т. 4. *Народне мистецтво та художні промисли XX століття*. Київ, 2009. С. 121—160.
86. Мотиль Р. *Українська димлена кераміка XIX — початку XXI ст. Історія. Типологія. Художні особливості*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011. С. 158—163.
87. Шмагало Р. *Сакральна функція в українській кераміці XIX — початку XX століть. Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 4—5 травня 1993 р.)*. Львів: Свічадо, 1994. С. 77—82.
88. Жолтовський П.М. *Метал. Історія українського мистецтва: у 6-ти томах. Т. 2: Мистецтво XIV — першої половини XVII століття*. Київ: Головна ред. укр. рад. енциклопедії, 1967. С. 377—388.
89. Жолтовський П.М. *Метал. Історія українського мистецтва: у 6-ти томах. Т. 3: Мистецтво XVII—XVIII століття*. Київ: Головна ред. укр. рад. енциклопедії, 1968. С. 341—354.
90. Жолтовський П.М. *Художнє лиття на Україні XIV—XVIII ст.* Київ: Наукова думка, 1973. 132 с.: іл.
91. Петренко М.З. *Українське золотарство XVI—XVII ст.* Київ: Наукова думка, 1970. 208 с.
92. Боньковська С. *Священний посуд княжої доби: тектоніка, іконографія, символіка. Мистецтвознавство '02*. Львів, 2002. С. 35—50.
93. Клімашевський А. *Розвиток обстави інтер'єру українських дерев'яних церков до початку XIX ст. Мистецтвознавство 2000*. Львів, 2000. С. 71—84.
94. Тарас Я. *Українська сакральна дерев'яна архітектура: словник-довідник*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. 584 с.
95. Тарас Я. *Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат. Культурно-традиційний аспект*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 640 с.
96. Станкевич М. *Українське художнє дерево XVI—XX ст.* Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. 480 с.
97. Одрехівський Р.В. *Мистецтво різьблення по дереву в Галичині як феномен сакральної культури України (XIX — перша половина XX століття)*. Дисерт. докт. мист-ва; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ. 2017.
98. Болюк О. *Художнє дерево у церквах (за матеріалами західних областей України)*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2020. 520 с.
99. Кара-Васильєва Т. *Літургійне шитво України XVII—XVIII ст.: Іконографія, типологія, стилістика*. Львів: Свічадо, 1996. 230 с.
100. Никорак О.І. *Українська народна тканина XIX—XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Ч. I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України)*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. 583 с.
101. Боньковська С. *Художні особливості священного посуду другої пол. XVII — поч. XVIII ст. Формування основних типів, тектоніка, декор. Народознавчі зошити*. 2000. № 3. С. 487—507.
102. Моздир М.І. *Українська народна дерев'яна скульптура*. Київ: Наукова думка, 1980. 192 с.
103. Боньковська С., Станкевич М. *Свічники*. У: Станкевич М. (ред.). *Словник українського сакрального мистецтва* (с. 215). Львів: Інститут народознавства НАН України. 2006. С. 215.

104. Мезенцева Г.І. Давньоруські керамічні світильники та свічники. *Археологія*. 1973. № 10. С. 72—77.
105. Шульгина Л. Прилади для освітлення в с. Бубнівці на Поділлі. *Матеріали до етнології*. Київ: З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, 1929. Вип. 2. С. 52—68.
106. Фіголь М. *Мистецтво стародавнього Галича*. Київ: Мистецтво, 1997. 224 с.
107. Олекса Бахматюк. *Альбом*. Вст. стаття та упорядк. Ю.П. Лашук. Київ: Мистецтво, 1976. 96 с.
108. Лашук Ю. *Покутська кераміка*. Опішне: Українське народознавство, 1998. 160 с.
109. Станкевич М. Художня кераміка. В: Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. *Декоративно-прикладне мистецтво*. Львів: Світ, 1992. С. 77—85.
110. Слободян О. *Пістинська кераміка ХІХ — першої половини ХХ століття*. Косів; Чернівці, 2004. 152 с.
111. Колупаєва А. Українська кераміка в сфері сакрального. *Записки наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 2004. Т. ССXLVIII. *Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва*. С. 231—256.
112. Івашків Г. Керамічні свічники зі збірки Петра Лінинського. *Мистецтвознавство* 10. Львів: СКІМ, 2010. С. 69—78.
113. Івашків Г. Свічники Олекси Бахматюка. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2010 рік.: у 2-х кн. Львів. Кн. II. С. 653—659.
114. Івашків Г. Сакральна кераміка з фабрики Івана Левинського у Львові (до 100-ліття з часу смерті). *Народознавчі зошити*. 2020. № 1 (151). С. 93—108.
115. Маркович М. Світильники Ренесансу і бароко. *Мистецтвознавство* 03. Львів, 2003. С. 113—122.
116. Маркович М. Типологія і тектоніка художніх світильників. *Народознавчі зошити*. 2004. № 5—6. С. 724—729.
117. Маркович М. Художні особливості українських світильників ХІІ—ХІХ ст. *Мистецтвознавство* 05. Львів: СКІМ, 2005. С. 97—108.
118. Маркович М. Світильники Середньовіччя. *Мистецтвознавство* 08. Львів: СКІМ, 2008. С. 91—98.
119. Івашків Г. Керамічні наземні свічники ХІХ—ХХ століть: типологія і художня структура. *Мистецтвознавство* 12. Львів: СКІМ, 2012. С. 79—94.
120. Нога О. *Іван Левинський: художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч*. Львів: Основа, 1993. 78 с.
121. Петрякова Ф. Фаянсові хрести, лампади, хатні ікони Києво-Межигір'я (1840—1850). *Історія релігій в Україні. Праці ХІ-ї міжнародної наукової конференції (16—19 травня 2001 року): в 2-х кн.* Львів, 2001. Кн. II. С. 336—342.
122. Івашків Г. Хрест в українській народній кераміці кінця ХІХ — поч. ХХ ст. (за матеріалами фонду народної кераміки МЕХП). *Українська хрестологія. Спеціальний випуск «Народознавчих зошитів»*. Львів, 1997. С. 109—118.
123. Івашків Г. До питання глиняних дискосів: форма, декор. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2007 рік, кн. I. Львів: Логос, 2007. С. 78—84.
124. Івашків Г. Функція, типологія та художні особливості глиняних хрестів в Україні. *Народознавчі зошити*. 2008. № 1—2. С. 97—105.
125. Івашків Г. Керамічні іконостаси, рельєфи, ікони. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2008 рік, кн. II. Львів: Логос, 2008. С. 702—709.
126. Івашків Г. Літургійні керамічні хрести. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2009. Вип. XV—XVI. С. 15—21.
127. Івашків Г. Глиняні хрести: функція, типологія, декор. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2009 рік: у 2-х кн. Кн. II. Львів, 2009. С. 451—456.
128. Івашків Г. Ритуальна та обрядова кераміка Олекси Бахматюка. *Апологет. Християнська сакральна традиція: віра, духовність, мистецтво*. Львів, 2009. № 1—4. С. 191—196.
129. Івашків Г. Кераміка в ритуалі Божественної Літургії. *Народознавчі зошити*. 2012. № 3. С. 497—516.
130. Колупаєва А. Хатні кадьильниці, курильниці (до типології української кераміки). *Народознавчі зошити*. 2006. № 1—2. С. 84—97.
131. Колупаєва А. Кропильниці (хрестильниці) в західноукраїнській кераміці. *Народознавчі зошити*. 2007. № 3—4. С. 321—330.
132. Колупаєва А. До вивчення предметів з фарфору та фаянсу церковного призначення. *Народознавчі зошити*. 2009. № 3—4. С. 401—417.
133. Колупаєва А. До історії церковно-обрядової кераміки в Україні (ХІ — поч. ХХІ ст.). *Народознавчі зошити*. 2012. № 3—4. С. 467—496.
134. Кайндль Р.Ф. *Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази*. Чернівці: Молодий буковинець, 2000. 208 с.
135. Шухевич В. *Гуцульщина (Матеріали до українсько-руської етнології)*: у 5 ч. У Львові: Накладом НТШ, 1899. Ч. I. 144 с.
136. Івашків Г. Українська народна кераміка в обрядах різдвяного циклу. *Spheres of Culture*. Volume XI. Lublin, 2015. С. 471—480.
137. Івашків Г. Глиняні вироби як атрибути Великодньої обрядовості. *Spheres of Culture*. Volume XIV. Lublin, 2016. С. 406—415.
138. Івашків Г. Керамічні вироби у весільній обрядовості українців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мистецтвознавство. № 1. Вип. 34. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 187—194.
139. Івашків Г. Глиняні вироби в родильних і похоронних обрядах. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль, 2019. № 2. Вип. 41. С. 148—157.

140. Ivashkiv H. Functions and Artistic Specificity of Folk Earthenware in Customs and Rituals of the Calendar Cycle of the Ukrainians. *EtnoAntropologia (Etnologiae cultura materiale in Ucraina)*. Acuradi: Tamara Mykhaylyak). 2019. Vol. 7. № 2. P. 85—101.
141. Потебня А.А. *Символ и миф в народной культуре*. Москва: Лабиринт, 2000. 480 с.
142. Потебня А.А. *О мифическом значении некоторых обрядов и поверий*. Москва: Университетская типография, 1865. 310 с.
143. Грушевська К. *З примітивної культури. Розвідки і доповіді Катерини Грушевської*. Київ: Державне видавництво України. 1924. 224 с.
144. Могачевич І. (протоіерей). Село Кобылья. Волинської губернії Новградволинського уезда. *Етнографічний збірник, издаваний імператорським руським географічним обществом*. СПб.: в Типографії Міністерства внутрішніх дел, 1853. Вып. I. С. 294—312.
145. Іваниця А. Домашній быт Малоросса Полтавської губернії Хорольського уезда и других мест Волинської и Черниговської губернії. *Етнографічний збірник, издаваний імператорським Руським географічним обществом*. СПб.: в типографії Міністерства внутрішніх дел, 1853. Вып. I. С. 337—371.
146. Афанасьев-Чужбинский А. Быт малорусского крестьянина (преимущественно в Полтавской губернии). *Етнографічний збірник, издаваемый историческим русским географическим обществом*. СПб., 1858. Вып. III. С. 19—46.
147. Сементовский К. *Замечания о праздниках у малороссиян*. Харьков, 1843. 45 с.
148. Сементовский К. Очерк малороссийских поверий и обычаев, относящихся к праздникам. *Молодик на 1844 год. Украинский литературный сборник, издаваемый И. Бецким (В пользу Харьковского детского приюта)* Харьков: В Университетской типографии. 1843. С. 86—107.
149. *Декоративно-ужиткове мистецтво*. Словник: у 2-х т. За заг. ред. Я.П. Запаска. Львів: Афіша, 2000. Т. 1. 364 с.; Т. 2. 400 с.
150. *Словник українського сакрального мистецтва*. Наук. ред. М. Станкевич. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. 288 с.
151. Bossert H. *Folk Art of Europe*. New-York: Rizzoli, 1990. 76 p.
152. Melegati L. *Ceramika*. Warszawa: Arkady, 1997. 192 s.
153. Хынку И.Г. *Молдавская народная керамика*. Кишинев, 1969. 144 с.
154. Kotula F. *Rozmowy ze skorupami*. Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, 1969. 221 s.
155. Gajerski S.F. Potylicki ośrodek kaflarski w XVI—XVIII w. *Kwartalnik Historii kultury materialnej*. Warszawa. 1972. Rok XX. № 3. S. 467—485.
156. Fryś-Pietraszko E. *Ośrodek garncarski w Łazku Ordynackim i jego wyroby na tle ceramiki malowanej w Polsce*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk. Wydawnictwo polskiej Akademii Nauk, 1973. 287 s.
157. Fryś-Pietraszko E., Kunczyńska-Irackska A., Pokropek M. *Sztuka ludowa w Polsce*. Warszawa: Arkady, 1988. 338 s.
158. Tomuh P. *Грнчарство у Србијиу Београд: Етнографски музеј у Белграду*. Београд, 1983. 215 с.
159. Plicková E. *Pozdišovské Hrnčiarstvo*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959. 235 p.
160. Polonec A., Turzova M. *Pukanská keramika. Zbierky Narodopisného odboru slovenského národného múzea v Martine*. Bratislava: Osveta, 1962. 67 p.: 44 tab.
161. Погань-Берлатан М., Каргинов Г. *Будапештские музеи*. Пер. с венгерского. Будапешт: Кошут, 1985. 82 с.: 148 ил.
162. *Український керамологічний журнал*. 2003. № 2—4 (8—10).
163. Собуцька Л. Внесок митрополита Андрея Шептицького та його родини у формування збірки народного мистецтва НМЛ. *Галицька Брама*. 2015. № 2—4. С. 33—34.

REFERENCES

- Orshanskyi, L.V., & Sylko, R.M. (2016). *Gottfried Semper and artistic and industrial education of Western Europe and Ukraine*. Drohobych [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (1992). *System of compositional regularities*. In Antonovych, E.A., Zakharchuk-Chugai, R.V., & Stankevych, M.E. *Decorative and applied art*. Lviv [in Ukrainian].
- Peleshchyshyn, M.A. (1996). *From the history of the ancient population of Northern Prykarpattia and Western Volyn*. Lviv [in Ukrainian].
- Novokhatko, L.M. (Ed.). (2004). *Encyclopedia of Trypillia civilization* (Vol. 1, book 1; Vol. 1, book 2; Vol. 2). Kyiv [in Ukrainian].
- Verbytskyi, L. (1882). *Samples of domestic industry. Clay products of peasants in Rus (Kosiv)* (Series V). Lviv [in Ukrainian].
- Verbytskyi, L. (1889). *Patterns of household peasant industry in Rus* (Series IX). Lviv [in Ukrainian].
- Zaykevych, A.E. (1882). *Motifs of the Little Russian ornament of earthenware*. Poltava [in Russian].
- Rusov, M. (1905). Earthenware in the village of Opishnia, Poltava region. *Materials for Ukrainian-Rus ethnology* (Vol. VI, pp. 41—59). Lviv [in Ukrainian].
- (1913). *Ukrainian folk art. Series VI: Pottery. Main forms* (Issue 1: *Types of Ukrainian earthenware*). Poltava [in Russian].
- Shukhevych, V. (1901). *Hutsulshchyna*: in 5 vol. (Vol. IV, part 2, pp. 145—320). Lviv [in Ukrainian].
- Shukhevych, V. (1909, July 17). Participation of Ruthenians in the Industrial and Liturgical Performance. *Dilo* [in Ukrainian].
- Haberlandt, M. (1911). *Austrian folk art from the collections of the Museum of Austrian Folklore in Vienna*. Vienna [in German].

- Prusevich, A. (1916). Pottery in the Podolsk province. In *Handicrafts of the Podolsk province*. Kyiv [in Russian].
- Shulgyna, L. (1929). Pottery in the village Bubnivka in Podillia. *Materials for ethnology* (Vol. 2, pp. 111—200). Kyiv [in Ukrainian].
- Fride, M. (1928). Shapes and ornaments of crockery from Podillia. *Scientific collection of the Leningrad Society of Researchers of Ukrainian History; Literature and Language* (Vol. 1, pp. 81—92). Kyiv [in Ukrainian].
- Spaska, E. (1929). Ornament of Bubnivkacrockery. *Materials for ethnology* (Vol. 2, pp. 201—223). Kyiv [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, Yu. (1929). Bubnivka earthenware. Everyday life. Periodic agency of the All-Ukrainian Ethnographic Society (Vol. 4—5). Kyiv [in Ukrainian].
- Samarin, Yu.A. (1929). *Podolsk potters*. Moscow [in Russian].
- Gepener, N. (1928). *Lavrenyuk-Polyvyanipotters from Zherdeniv*. Kyiv [in Ukrainian].
- Spaska, E. (1995). Travels in Chernihiv region; excerpts from diaries, 1921—1926, mainly about Chernihiv pottery. *Ukrainian Pottery: National Cultural Yearbook. For the year 1994* (Vol. 2, pp. 337—373). Opishne [in Ukrainian].
- Fride, M. (1926). Pottery in the south of Chernihiv region. *Materials on ethnography* (Book III, vol. I, pp. 45—58). Leningrad [in Russian].
- Seweryn, T. (1929). *Pokuttia folk majolica*. Krakow [in Polish].
- Ryzhenko, Ya. (1930). Forms of pottery of Poltava region. *Scientific collection of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture named after Acad. D.I. Bagaliy* (Vol. IX, pp. 22—42). Kharkiv [in Ukrainian].
- Sichynskiy, V. (1937). *Pottery in the vicinity of the Carpathians* (Part 7). Nova khata [in Ukrainian].
- Sichynskiy, V. (1937). *Pottery of the Left Bank* (Part 8). Nova khata [in Ukrainian].
- Sichynskiy, V. (1937). *Ukrainian folk earthenware* (Part 2). Nova khata [in Ukrainian].
- Musienko, P.N., & Manucharova, N.D. (Ed.). (1952). *Ivan Gonchar*. Kyiv [in Ukrainian].
- Dmitriyeva, E.M., & Manucharova, N.D. (Ed.). (1952). *The art of Opishnia*. Kyiv [in Ukrainian].
- Mateyko, K.I. (1959). *Folk earthenware of the western regions of the Ukrainian SSR in the 19th and 20th cc.: historical and ethnographic research*. Kyiv [in Ukrainian].
- Gurgula, I., & Chekhovych, S. (1959). *People's masters*. Lviv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. P. (1956). *Hutsul ceramics*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P. (1966). *Kosiv ceramics*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P. (1968). *Ukrainian potters*. Kyiv [in Ukrainian].
- Goncharov, V.K. (1966). Artistic crafts. In *History of Ukrainian art: in 6 vols. Art of the earliest times and era of Kyivan Rus* (Vol. 1, pp. 357—392). Kyiv [in Ukrainian].
- Musiyenko, P.N. (1968). Ceramics. In *History of Ukrainian art: in the 6th vol. Art of the second half of the 17th—18th centuries* (Vol. 3, pp. 322—335). Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P. (1967). Ceramics. In *History of Ukrainian art: in the 6th vol. Art of the 14th — first half of the 17th centuries* (Vol. 2, pp. 389—399). Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P. (1970). Ceramics. In *History of Ukrainian art: in the 6th vol. Art of the second half of the 19th—20th centuries* (Vol. 4, part. 2, pp. 340—350). Kyiv [in Ukrainian].
- Danchenko, L. (1969). *Folk earthenware of the Dnipro region*. Kyiv [in Ukrainian].
- Danchenko, L. (1974). *Folk earthenware of the Middle Dni-pro region*. Kyiv [in Ukrainian].
- Sakovych, I.V. (1970). *Folk ceramic sculpture of Soviet Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
- Shcherbak, V. (1974). *Modern Ukrainian majolica*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P., Rozhankivskiy, V.F. (Eds.). (1974). *Ukrainian folk earthenware. Ukrainian folk art. Ceramics and glass*. Kyiv [in Ukrainian].
- Charnovskiy, O. (1976). *Ukrainian folk sculpture*. Lviv [in Ukrainian].
- Hnativ, M. (1977). *Red horses*, 8, 106—113 [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. (1989). The art of Boiko ceramics. *Folk creativity and ethnography*, 1, 36—42 [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. (1961). Image of T.G. Shevchenko in Ukrainian folk earthenware. *Folk creativity and ethnography*, 1, 86—88 [in Ukrainian].
- Klymenko, O., & Zhulynskiy, M.G. (Ed.). (2012). Pottery and Shevchenko. In *the Shevchenko encyclopedia: in 6 vol.* (Vol. 2, pp. 126—129). Kyiv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. Shevchenkiana in Ukrainian ceramics of the 19th and early 21st cc. *Ethnology notebooks*, 6, 1165—1188 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2021). Painted and relief earthenware with the images of Taras Shevchenko and characters of his works. *Interdisciplinary approaches to Russian, eastern European and central Asian studies*. Beijing.
- Hudak, V.A. (1974). Creativity of the potters from Bar. *Ukrainian art studies* (Vol. 6, pp. 146—150). Kyiv [in Ukrainian].
- Hudak, V.A. (1994). *Ceramics. Podillya: historical and ethnographic study*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kuchugura, L.I. (1992). On ceremonial ceramics of Podillya. *Problems of ethnography, folklore and social geography of Podillia*. Kamianets-Podilskiy [in Ukrainian].
- Pirus, T.P. (1992). Potters of the village of Rakhny Lisovi (past and present). *Ethnography of Podillia: Reports of the scientific conference* (Part 2, 54—58). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Melnychuk, L. (2004). *Pottery of Podillia in the second half of the 19th—20th cc.: historical and ethnographic research*. Kyiv [in Ukrainian].
- Klymenko, O. (2006). Centers of Podil pottery in the collection of the Museum of Ukrainian Folk Decorative Art. Mu-

- seums of folk art and national culture. *Collection of scientific works edited by M.R. Selivachov, Doctor of Art Studies*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. (1960). *Transcarpathian folk earthenware*. Uzhhorod [in Ukrainian].
- Spaska, E. (1929). A jug with a cross (Study from the series «Chernigiv Pottery»). *Materials for ethnology and anthropology* (Vol. 21—22, part 1, pp. 36—41). Lviv [in Ukrainian].
- Orel, L. (1991). Pottery of Right Bank Polissia. *Folk creativity and ethnography* (Vol. 4, pp. 75—82) [in Ukrainian].
- Sumtsov, N.F. (1902). *Essays on folk life: from an ethnographic excursion in 1901 in the Akhtyrsky district of the Kharkov province*. Kharkiv [in Russian].
- Sumtsov, M.F. (2002). *Slobozhanshchyna. Historical and ethnographic research*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Babenko, V.A. (1905). *An ethnographic essay on the folk life of the Yekaterinoslav region*. Yekaterinoslav [in Russian].
- Klymenko, O. (1999). Ostap Nochovnyk. *Folk art* (Vol. 1—2, pp. 58—59) [in Ukrainian].
- Klymenko, O. (1999). Pottery of the late 19th and early 20th cc. (Innovative direction). *Folk art* (Vol. 3—4, pp. 43—45) [in Ukrainian].
- Serzhant, L. (2004). Ceramics of Chernihiv Region in the collection of the Museum of Ukrainian Folk Decorative Art. *Museum business and museum policy in Ukraine in the 20th century: Collection of scientific works edited by M.R. Selivachov, Doctor of Art Studies*. Kyiv [in Ukrainian].
- Danchenko, L. (1982). *Ukrainian folk art*. Leningrad [in German].
- Tyshchenko, O.R. (1983). *Decorative and applied art of the Eastern Slavs and the ancient Rus people (1st c. BC — middle of the 13th c.)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Tyshchenko, O.R. (1992). *History of decorative and applied arts of Ukraine (13th—18th cc.)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Koshovyi, O.P. (1988). *Construction earthenware of Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
- Golubets, O. M. (1991). *Lviv ceramics*. Kyiv [in Ukrainian].
- Shmagalo, R.T. (1992). Pottery crafts of Ukraine in the late 19th — early 20th cc. (study of organizational and creative processes). *Author. dis. cand. art history. Moscow Higher School of Industrial Art (former Stroganovskoye)*. Moscow [in Russian].
- Shmagalo, R. (2021). Is modern decorative and applied art useful (on the occasion of two anniversaries). *Art* (Vol. 1, pp. 18—22) [in Ukrainian].
- Noga, O., & Shmagalo, R. (1994). *Between East and West. Ceramics of Halychyna of the late 19th and early 20th cc. in the context of international relations. Contacts and interactions*. Lviv [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (1992). Artistic ceramics. In *Antonovych, E.A., Zakharchuk-Chugay, R.V., Stankevych, M.E. Decorative and applied art*. Lviv [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (2004). *Authenticity of art*. Lviv [in Ukrainian].
- Poshyvaylo, O.M. (1993). *Ethnography of Ukrainian Pottery: Left Bank Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
- Poshyvaylo, I. (2000). *Phenomenology of pottery: Semiotic and ethnological aspects*. Opishne [in Ukrainian].
- Melnychuk, L. (2004). *Pottery of Podillia in the second half of the 19th—20th cc: historical and ethnographic research*. Kyiv [in Ukrainian].
- Selivachov, M. (2005). *Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, stylistics, typology)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Shmagalo, R. (2005). *Art education in Ukraine in the mid-19th — mid-20th cc: structuring, methodology, artistic positions*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (Ed.). (2007). *Vasyl Shostopalets and Sokal ceramics*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). *Decor of Ukrainian folk earthenware of the 16th — first half of the 20th centuries*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2010). *Collection of ceramics by Petro Linytskyi. Scientific and artistic publication*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H., & Lozynskiy, T. (Eds.). (2012). *Painted ceramics of Kosiv and Pistyn of the 19th — early 20th cc*. Lviv [in Ukrainian].
- Klymenko, O., Serzhant, L., & Istomina, G. (2009). Pottery. *History of decorative art of Ukraine* (Vol. 3, pp. 121—160). Kyiv [in Ukrainian].
- Klymenko O., Serzhant L., Istomina G. (2009). Pottery. *History of decorative art of Ukraine. Art of the 19th century. Folk art and crafts of the 20th century* (Vol. 4, pp. 121—160). Kyiv [in Ukrainian].
- Motyl, R. (2011). *Ukrainian smoked earthenware of the 19th — early 21st cc. History. Typology. Artistic features*. Lviv [in Ukrainian].
- Shmagalo, R. (1994). Sacral function in Ukrainian ceramics of the 19th and early 20th cc. Ukrainian sacred art: traditions, modernity, perspectives. *Materials of the International Scientific Conference (Lviv, May 4—5, 1993)*. Lviv [in Ukrainian].
- Zholtovsykyi, P.M. (1967). Metal. History of Ukrainian art: in 6 vol. *Art of the 14th — first half of the 17th century* (Vol. 2, pp. 377—388). Kyiv [in Ukrainian].
- Zholtovsykyi, P.M. (1968). Metal. History of Ukrainian art: in 6 vol. *Art of the 17th—18th centuries* (Vol. 3). Kyiv [in Ukrainian].
- Zholtovsykyi, P.M. (1973). *Artistic casting in Ukraine of the 14th—18th cc*. Kyiv [in Ukrainian].
- Petrenko, M.Z. (1970). *Ukrainian goldsmithing of the 16th—17th cc*. Kyiv [in Ukrainian].
- Bonkovska, S. (2002). Sacred vessels of the princely age: tectonics, iconography, symbolism. *Art studies'02*. Lviv [in Ukrainian].
- Klimashevskiy, A. (2000). The development of the interior decoration of Ukrainian wooden churches until the early 19thc. *Art studies 2000*. Lviv [in Ukrainian].
- Taras, Ya. (2006). *Ukrainian sacred wooden architecture: dictionary-reference*. Lviv [in Ukrainian].

- Taras, Ya. (2007). *Sacred wooden architecture of the Ukrainian Carpathians. Cultural and traditional aspect*. Lviv [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (2002). *Ukrainian artistic wood of the 16th—20th cc.* Lviv [in Ukrainian].
- Odrekhivskiy, R.V. (2017). *The art of wood carving in Halychyna as a phenomenon of sacred culture of Ukraine (19th — first half of 20th cc.)*. Dissertation dr. of Art. Kyiv [in Ukrainian].
- Bolyuk, O. (2020). *Artistic wood in churches (based on materials from the western regions of Ukraine)*. Lviv [in Ukrainian].
- Kara-Vasylyeva, T. (1996). *Liturgical sewing of Ukraine of the 17th—18th cc.: Iconography, typology, stylistics*. Lviv [in Ukrainian].
- Nikorak, O.I. (2004). *Ukrainian folk fabric of the 19th—20th cc.: Typology, localization, artistic features (Part I: Interior fabrics (based on materials from the western regions of Ukraine))*. Lviv [in Ukrainian].
- Bonkovska, S. (2000). Artistic features of sacred dishes of the second half of the 17th— early 18th cc. Formation of the main types, tectonics, decoration. *Ethnology notebooks*, 3, 487—507 [in Ukrainian].
- Mozdyr, M.I. (1980). *Ukrainian folk wooden sculpture*. Kyiv [in Ukrainian].
- Bonkovska, S., & Stankevych, M. (Ed.). (2006). Candlesticks. In Stankevych, M. *Dictionary of Ukrainian sacred art*. Lviv [in Ukrainian].
- Mezentseva, H.I. (1973). Ancient Rus ceramic lamps and candlesticks. *Archeology*, 10, 72—77 [in Ukrainian].
- Shulgyna, L. (1929). Lighting devices in the village Bubnivka in Podillia. *Materials for ethnology* (Vol. 2, pp. 52—68). Kyiv [in Ukrainian].
- Figol, M. (1997). *The art of ancient Halych*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu.P. (Ed.). (1976). *Oleksa Bakhmatiuk. Album*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. (1998). *Pokuttia ceramics*. Opishne [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (1992). Artistic ceramics. In Antonovych, E.A., Zakharchuk-Chugai, R.V., Stankevych, M.E. *Decorative and applied art*. Lviv [in Ukrainian].
- Slobodyan, O. (2004). *Pistyn ceramics of the 19th — first half of the 20th cc.* Kosiv; Chernivtsi [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A. (2004). Ukrainian sacral ceramics. *Notes of the Scientific Society named after Shevchenko. Proceedings of the Commission of Fine and Applied Arts* (Vol. CCXLVIII, pp. 231—256). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2010). Earthenware candlesticks from the collection of Petro Linivskiy. *Art studies* 10. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2010). Oleksa Bakhmatiuk's candlesticks. History of religions in Ukraine. *Scientific yearbook: in 2 books*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2020). Sacred ceramics from Ivan Levynskiy's factory in Lviv (marking the 100th anniversary of his death). *Ethnology notebooks*, 1 (151), 93—108 [in Ukrainian].
- Markovych, M. (2003). Renaissance and Baroque lamps. *Art studies* 03. Lviv [in Ukrainian].
- Markovych, M. (2004). *Typology and tectonics of artistic lamps*. *Ethnology notebooks*, 5—6, 724—729. [in Ukrainian].
- Markovych, M. (2005). Artistic features of Ukrainian lamps of the 12th—19th cc. *Art studies* 05. Lviv [in Ukrainian].
- Markovych, M. (2008). Lamps of the Middle Ages. *Art studies* 08. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2012). Earthenware floor candlesticks of the 19th—20th cc.: typology and artistic structure. *Art studies* 12. Lviv [in Ukrainian].
- Noga, O. (1993). *Ivan Levynskiy: artist, architect, industrialist, teacher, public figure*. Lviv [in Ukrainian].
- Petryakova, F. (2001). Earthenware crosses, lamps, household icons of Kyiv-Mezhyhira (1840—1850). *History of religions in Ukraine. Proceedings of the 11th international scientific conference (May 16—19, 2001): in 2 books. (B. 2, 336—342)*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (1997). The cross in Ukrainian folk ceramics of the late 19th c. — early 20th c. (based on the materials of the folk ceramics fund of Museum of Ethnography and Crafts). *Ukrainian Christology. Special edition of «Ethnology notebooks»*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). On the issue of clay diskos: form, decoration. *History of religions in Ukraine. Scientific yearbook* (Book I, pp. 78—84). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2008). *Function, typology, and artistic features of clay crosses in Ukraine*. *Ethnology notebooks*, 1—2, 97—105. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2008). Earthenware iconostases, reliefs, icons. *History of religions in Ukraine. Scientific yearbook* (Book II, pp. 702—709). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2009). Liturgical earthenware crosses. *Bulletin of the Carpathian University. Art studies* (Vol. XV—XVI, pp. 15—21). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2009). Earthenware crosses: function, typology, decoration. *History of religions in Ukraine. Scientific yearbook* (Book II, pp. 451—456). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2009). Ritual and ceremonial ceramics of Oleksa Bakhmatiuk. *Apologist. Christian sacred tradition: faith, spirituality, art*, 1—4, 191—196 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2012). Ceramics in the ritual of the Divine Liturgy. *Ethnology notebooks*, 3, 497—516 [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A. (2006). Household censers, incense burners (to the typology of Ukrainian ceramics). *Ethnology notebooks*, 1—2, 84—97 [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A. (2007). Sprinklers (baptisms) in Western Ukrainian ceramics. *Ethnology notebooks*, 3—4, 321—330 [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A. (2009). On the study of porcelain and earthenware items for church purposes. *Ethnology notebooks*, 3—4, 401—417 [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A. (2012). To the history of church and ceremonial ceramics in Ukraine (11th — early 21st cc.). *Ethnology notebooks*, 3—4, 467—496 [in Ukrainian].

- Kaindl, R.F. (2000). *The Hutsuls: their life, customs and folk tales*. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Shukhevych, V. (1899). *Hutsulshchyna (Materials for Ukrainian-Rus ethnology)*: in 5 vol. (Vol. 1). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2015). Ukrainian folk ceramics in the rites of the Christmas cycle. *Spheres of Culture* (Vol. XI). Lublin [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2016). Earthenware products as attributes of Easter rituals. *Spheres of Culture* (Vol. XIV). Lublin [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2016). Earthenware products in wedding rituals of Ukrainians. *Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Art history, 1* (Issue 34, pp. 187—194). Ternopil [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2019). Earthenware products in birth and funeral rites. *Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Art history, 2* (Issue 41, pp. 148—157). Ternopil [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2019). Functions and Artistic Specificity of Folk Earthenware in Customs and Rituals of the Calendar Cycle of the Ukrainians. *EtnoAntropologia* (Vol. 7, pp. 85—101).
- Potebnya, A.A. (2000). *Symbol and myth in folk culture*. Moscow [in Russian].
- Potebnya, A.A. (1865). *On the mythical meaning of some rituals and beliefs*. Moscow [in Russian].
- Hrushevska, K. (1924). *From the primitive culture. Investigations and additional information by Kateryna Hrush-evska*. Kyiv [in Ukrainian].
- Mogachevich, I. (1853). Kobylya village. Volyn province, Novgorodvolynsky district. *Ethnographic collection published by the Imperial Russian Geographical Society* (Vol. I, pp. 294—312). Saint Petersburg [in Russian].
- Ivanitsa, A. (1853). Home life of a Little Russian in the Poltava province of the Khorolsky district and other places in the Volyn and Chernihiv provinces. *Ethnographic collection published by the Imperial Russian Geographical Society* (Vol. I, pp. 337—371). Saint Petersburg [in Russian].
- Afanasiev-Chuzhbinsky, A. (1858). Life of a Little Russian peasant (mainly in the Poltava province). *Ethnographic collection published by the Imperial Russian Geographical Society* (Vol. III, pp. 19—46). Saint Petersburg [in Russian].
- Sementovskiy, K. (1843). *Remarks on holidays among Little Russians*. Kharkiv [in Russian].
- Sementovskiy, K. (1843). Essay on the Little Russian beliefs and customs related to holidays. *Molodik for year 1844. Ukrainian literary collection published by I. Betsky (In favor of the Kharkov orphanage)*. Kharkiv [in Russian].
- Zapaska, Ya.P. (Ed.). (2000). *Decorative and applied art. Dictionary: in 2 vol*. Lviv [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (Ed.). (2006). *Dictionary of Ukrainian sacred art*. Lviv [in Ukrainian].
- Bossert, H. (1990). *Folk Art of Europe*. New-York.
- Melegati, L. (1997). *Ceramics*. Warsaw [in Polish].
- Hyncu, I.G. (1969). *Moldavian folk ceramics*. Kishinev [in Russian].
- Kotula, F. (1969). *Conversations with shells*. Rzeszow [in Polish].
- Gajerski, S.F. (1972). Potelych tile-making center in the 15th—18th cc. *Quarterly of the History of Material Culture, 3* (Vol. XX, pp. 467—485). Warsaw [in Polish].
- Frys-Pietraszkowa, E. (1973). *The pottery center in Lazek Ordynacki and its products against the background of ceramics painted in Poland*. Wrocław; Warsaw; Krakow; Gdansk [in Polish].
- Frys-Pietraszkowa, E., Kunczynska-Iracka, A., & Pokrzywek, M. (1988). *Folk art in Poland*. Warsaw [in Polish].
- Tomuh, P. (1983). *Pottery in Serbia: Ethnographic Museum in Belgrade*. Beograd [in Serbian].
- Plickova, E. (1959). *Pozdiszov Pottery*. Bratislava [in Slovak].
- Polonec, A., & Turzova, M. (1962). Pukan ceramics. *Collections of the Department of Ethnography of the Slovak National Museum in Martin*. Bratislava [in Slovak].
- Pogan-Berlatan, M., & Karginov, G. (1985). *Budapest Museums*. Budapest [in Russian].
- (2003). *Ukrainian ceramological journal, 2—4* (8—10) [in Ukrainian].
- Sobutska, L. (2015). The contribution of Metropolitan Andriy Sheptytskyi and his family to the formation of the NML folk art collection. *Halytska Brama, 2—4*, 33—34 [in Ukrainian].